

Toril Sjøberg

***Orker du å høre hva jeg har å fortelle?***

En kvalitativ studie om hvordan barnehagens personale og ledelse kan arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om det, samt at barns signaler på at de kan være utsatt for overgrep blir oppfattet og tatt på alvor.

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Pedagogisk institutt

Masteroppgave i spesialpedagogikk

Trondheim, våren 2013

## ***Klausul, Opphevet 17.10.2014***

Grunnet oppgavens tema og informanter, ble forskningsprosjektet meldt inn til Regionale Komiteer for Medisinsk og Helsefaglig Forskningsetikk (REK) 29. januar 2013. I første omgang ble det sendt inn en fremleggingsvurdering, hvor komiteen vurderte forespørsel om fremleggelsesplikt med hjemmel i helseforskningsloven § 10, jfr. forskningsetikkloven § 4. Komiteen vedtok 7. mars 2013 at prosjektet var meldepliktig. Prosjektsøknad ble deretter sendt inn 8. mars 2013. Oppgaven er foreløpig klausulert ettersom endelig vedtak fra REK ennå ikke foreligger. Deltakelsen i forskningsprosjektet har vært frivillig, og alle informantene har avgitt skriftlig samtykke for sin deltakelse. Informantene er også informert om at studien er meldt til REK, og at oppgaven er klausulert frem til et vedtak fra REK foreligger.

## *Forord*

Da er jeg endelig i mål! Etter en treårig bachelorutdanning som førskolelærer, og et toårig masterstudie i spesialpedagogikk ved Dronning Mauds Minne Høgskole og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim, markerer denne masteroppgaven slutten på et femårig utdanningsforløp. Det har vært fem utrolig begivenhetsrike og interessante år. Nå gleder jeg meg til å ta fatt på arbeidslivet, og endelig få møte alle de barna og samarbeidspartnerne jeg har lest og lært om i disse årene som student.

Jeg bestemte meg tidlig i grunnutdannelsen at spesialpedagogikk var veien jeg ville gå videre, og målet var allerede da å få skrive en masteroppgave om tematikken seksuelle overgrep mot barn. Drivkraften og motivasjonen har vært å kunne føle at jeg står opp for de sårbare barna og bidra til en kompetanseheving på dette området. Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg både vært sint, frustrert, grått og smilt, og nå til slutt sitter jeg igjen med en følelse av at jeg har bidratt med noe. Jeg har bidratt på den måten at jeg i fremtiden ikke kommer til å sitte på sidelinjen å være passiv, men at jeg tør å se at barn faktisk blir utsatt for slike straffbare handlinger og dermed også tør å stå opp for disse barna. Jeg håper denne masteroppgaven kan bidra til at flere får denne følelsen.

Det er på sin plass å takke flere som har vært uvurderlig i denne prosessen. Først vil jeg rette en stor takk til mine informanter for verdifullt datamateriale, som har vært helt avgjørende for å kunne skrive denne oppgaven. Tematikken er brutal og sårbar, men samtidig så viktig å få frem i lyset. Så en stor takk til dere og de gode samtalene vi har hatt.

Jeg vil gjerne takke psykodramaterapeut Aud Steinsbekk for en utrolig motiverende samtale om tematikken seksuelle overgrep. En samtale preget av latter, tårer, refleksjon og høylytt diskusjon. Ditt engasjement for dette feltet er til å ta og føle på.

Tusen takk til min dyktige veileder Sonja Kibsgaard for konstruktiv og motiverende veiledning fra start til slutt. Jeg har følt du har tatt deg god tid og hjulpet meg på best mulig måte, og ikke minst hatt tro på meg og oppgaven min.

Til slutt rettes en takk til venner og familie, som har vært gode støttespillere når frustrasjonen begynte å ta overhånd. Det er godt å ha noen som alltid har troen på en.

Jeg er veldig takknemlig til alle som har bidratt til at denne oppgaven nå er ferdigstilt. Uten dere hadde ikke dette vært mulig!

Toril Sjøberg  
Trondheim, våren 2013



# *Innholdsfortegnelse*

<b>1.0 Innledning .....</b>	<b>1</b>
1.1 Innledning.....	1
1.2 Problemstilling .....	2
1.3 Oppgavestruktur .....	3
<b>2.0 Faglig forankring.....</b>	<b>5</b>
2.1 Seksuelle overgrep mot barn .....	5
2.2 Omfang .....	6
2.3 Symptomer .....	7
2.4 Konsekvenser og senvirkninger .....	7
2.5 Barns rettigheter og Barnehagens samfunnsmandat .....	8
2.6 Fra mistanke til avdekking – samarbeid mellom ulike profesjoner .....	9
2.7 Kommunikasjon og relasjon med barn.....	11
2.8 Oppfølging .....	14
<b>3.0 Metode .....</b>	<b>15</b>
3.1 Forskningsmetoder .....	15
3.2 Valg av metode – forskningsdesign .....	16
3.3 Fenomenologi .....	16
3.4 Nærhet og avstand .....	17
3.5 Valg av informanter.....	18
3.6 Presentasjon av informantene .....	20
3.7 Intervju .....	20
3.8 Analyse og databehandling.....	22
3.9 Metodekritikk: Reliabilitet, validitet og generalisering.....	23
3.10 Etikk: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser .....	24
<b>4.0 Empiri.....</b>	<b>27</b>
4.1 Tematikken seksuelle overgrep mot barn.....	27
4.2 Signaler og prosedyrer .....	29
4.3 Samarbeid med andre profesjoner .....	30
4.4 Informantenes erfaringer og tanker om samtaler med barn .....	31
4.5 Kompetanseheving .....	35

<b>5.0 Drøfting .....</b>	<b>37</b>
5.1 Holdninger til temaet seksuelle overgrep mot barn.....	37
5.2 Signaler og symptomer.....	38
5.3 Fra bekymring til avdekking .....	39
5.4 Samarbeid .....	40
5.5 Foreldresamarbeid .....	42
5.6. Samtaler med barn.....	42
5.7 Veien videre.....	45
<b>6.0 Avslutning .....</b>	<b>47</b>
<b>Referanseliste.....</b>	<b>51</b>

## **Vedlegg**

Vedlegg 1:	Informasjonsskriv med skriftlig samtykke	57
Vedlegg 2:	Intervjuguide 1	59
Vedlegg 3:	Intervjuguide 2	61

# 1.0 Innledning

## 1.1 Innledning

Titusener av barn i Norge utsettes for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, som alle forstås som grove krenkelser, i løpet av oppveksten. Temaet er i stor grad tabubelagt og forbundet med fortielse, skyld og skam, og er dermed også et av Norges mest underkommuniserte samfunnsproblemer. Vold og overgrep påfører barna smerter og skader, og i noen tilfelle skader som varer livet ut (Redd Barna, 2013). Samtidig som temaet seksuelle overgrep er tabubelagt og underkommunisert, er alle som arbeider med barn innenfor offentlig omsorg forpliktet til å følge FNs Barnekonvensjon, som Norge ratifiserte 8.januar 1991. Den tilsier at barn har rett til å bli beskyttet mot skadelige forhold som seksuelle overgrep (Barne- og familiedepartementet, 2003). I de siste årene har det også vært et fokus på tidlig innsats i de norske barnehagene. Hensikten er å identifisere barnets behov og gi nødvendig hjelp så tidlig som mulig, for på den måten å kunne bedre barnets forutsetninger for å klare seg gjennom livet (Kunnskapsdepartementet, 2006). I 2012 kom Øie-utvalgets NOU, «Til barnets beste. Ny lovgivning for barnehagene», hvor det ble fremmet forslag om ny lov om barnehager. Utvalget tar blant annet opp temaet krenkelser mot barn, hvor de kommer med et nytt lovforslag gjennom § 10, hvor fokuset er på det psykososiale miljøet (Kunnskapsdepartementet, 2012, s. 383). Med utgangspunkt i denne lovparagrafen skal barnehagens ledelse og personale aktivt og systematisk arbeide med å fremme det psykososiale miljøet, og undersøke og handle ved eventuelle mistanker om at barn utsettes for krenkelser. Lovforslaget er vurdert av Kunnskapsdepartementet i Melding til Stortinget nr. 24 (2013), og deres respons er at det skal vurderes nærmere før det eventuelt føres nye krav i barnehageloven.

Studier de siste 20 årene har også vist at barn ofte ikke forteller om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2012). Fordi seksuelle overgrep sjelden resulterer i fysiske skader og det ikke finnes noen entydige symptomer på seksuelle overgrep, er det avgjørende at et barn kan berette om overgrepet for å få misbruket til å stoppe. Nærmere 90% av alle barn i barnehagealder går i barnehagen, og det stiller barnehagene i en særstilling til å kunne fange opp barn som av ulike årsaker ikke har det bra, (Øverlien og Sogn, 2007) ; Statistisk Sentralbyrå, 2012).

Barnehageloven (2005) § 22, presiserer at barnehagens ansatte må være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, og de har opplysningsplikt og

meldeplikt til barnevernet. Til tross for denne unike muligheten barnehagene har til å fange opp noen av de barna som lever under skadelige forhold, viser tall fra Statistisk Sentralbyrå (2009) at bare fire prosent av bekymringsmeldingene til barnevernet kommer fra barnehagene. Samtidig viser en NTNU-rapport fra 2011 at seks av ti ansatte i barnehagen har vært bekymret for et barn (Bratterud og Emilsen, 2011).

Det siste året har det derimot vært motstridende diskusjoner hvorvidt tallene fra SSB (2009), omkring barnehagens underrapportering, er reliable (Kristoffersen, 2012). Etter å ha analysert statistikken fra SSB, har Trond Allum Kristoffersen kommet frem til at antallet bekymringsmeldinger som kommer fra barnehagene, for barn i barnehagealder i virkeligheten ligger på nærmere 18%. Altså er hver femte bekymringsmelding til barnevernet fra barnehagen (ibid.). Men uansett motstridende tall har alle instanser ansvar for å se barna, og til tross for at seksuelle overgrep er et tabubelagt og vanskelig fenomen å forholde seg til, er det betydningsfullt og viktig å få mere kunnskap om hvordan barn kan hjelpes til å fortelle om sine opplevelser. Bare ved å søke kunnskap og kompetanse kan profesjoner og instanser forbedre seg og sitt arbeid for å ivareta barns behov og rettssikkerhet.

## **1.2 Problemstilling**

Med utgangspunkt i dette er jeg derfor interessert i å se på og utvikle en forståelse for hvordan barnehagen kan arbeide for at barns signaler på at de kan være utsatt for overgrep blir oppfattet og tatt på alvor av personalet, samt at barn kan tørre å fortelle sin historie. For å få et helhetlig bilde av temaet ønsker jeg også å innhente kunnskap og informasjon fra ulike profesjoner og personer som arbeider med barn som utsettes for seksuelle overgrep og som har førstehåndserfaring til tematikken. Oppgaven er dermed skrevet ut fra problemstillingen:

### **Hvordan kan barnehagens ledelse og personale arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser?**

Problemstillingen presiseres ved hjelp av to forskningsspørsmål:

- Hvilke signaler gir barn på at de utsettes for seksuelle overgrep?
- Hvilken verdi vil et samarbeid med ulike profesjoner kunne ha i arbeidet for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om dette?



### **1.3 Oppgavestruktur**

På bakgrunn av at målgruppen for denne masteroppgaven er barnehagelærere, lærere og spesialpedagoger, samt andre faglig kompetente personer med lik forståelse for fagtermen, velger jeg å ikke redegjøre for alle begreper i oppgaven. Oppgaven er delt inn i seks kapitler, hvor henholdsvis første kapittel er innledning. I kapittel 2.0 blir den faglige forankringen for oppgaven presentert. Deretter vil det i kapittel 3.0 bli gjort rede for metodeteori og gjennomføringen av denne. Kapittel 4.0 redegjør for empirien og tendensene i datainnsamlingen, og disse vil deretter, i kapittel 5.0, bli drøftet opp mot den faglige forankringen og problemstillingen. Oppgavens siste kapittel, 6.0 Avslutning, inneholder en oppsummering og refleksjoner omkring oppgavens tema sett i lys av problemstillingen.

Vedlagt oppgaven følger tre vedlegg, informasjonsskriv med skriftlig samtykke og to intervjuguider. Fullstendige intervju kan fremvises ved henvendelse.



## 2.0 Faglig forankring

### 2.1 Seksuelle overgrep mot barn

Seksuelle overgrep er et komplisert fenomen, og det er vanskelig å komme med en helhetlig definisjon, da fenomenet veksler på en flerfaglig forståelse (Sosial- og helsedirektoratet, 2003; Søftestad, 2009). Ulike definisjoner er utformet for de formål og kontekster som det er hensiktsmessig å benytte de i, og deles gjerne inn i sosialpsykologiske definisjoner og rettsvesenet sin juridiske definisjon.

Som et eksempel på en sosialpsykologisk definisjon av seksuelle overgrep fremgår det fra Sosial- og helsedirektoratet (2003), Statens Barnehus (2012) og Søftestad (2009) at seksuelle overgrep er kontakt eller samspill mellom et barn og en voksen, hvor hensikten er å seksuelt tilfredsstille en overgriper, på bekostning av barnets behov. Overgriperen misbruker sin makt over barnet, hvor handlingene er av en art som barnet ikke kan forstå og som krenker barnets integritet. Overgriperen pålegges ansvaret for handlingene, uavhengig av barnets handlinger og reaksjoner.

Den juridiske definisjonen av seksuelle overgrep mot barn fremgår av straffelovens (1902) kapittel 19 om seksualforbrytelser. Straffeloven forbyr seksuelt krenkende eller uanstendig atferd, og seksuell handling eller omgang med barn. Med seksuelt krenkende eller uanstendig atferd menes handling eller ord, enten overfor eller i nærvær av noen. Eksempler på dette er blotting, slibrigheter eller annen uanstendig opptreden eller verbale krenkelser. Seksuelle handlinger forekommer med en annen, og eksempler på dette kan være berøring eller beføling av kjønnsorganer, eller bryster utenpå eller innenfor klærne. Den alvorligste kategorien er seksuell omgang. Begrepet seksuell omgang omfatter samleie og seksuelle handlinger av en viss intensitet, for eksempel beføling inne i en annens kjønnsorgan, masturbering eller samleielignende bevegelser. Uttrykket samleie er definert i straffeloven § 206, og omfatter både vaginalt og analt samleie. Innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning, anses også som samleie i lovens forstand. Ved seksuell omgang med barn under 14 år omfattes dessuten innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnsleppene (Straffeloven, 1902).

Selv om fenomenet seksuelle overgrep mot barn er komplisert og bygger på ulike forståelser og definisjoner, handler fenomenet om barn som er sårbare og trenger beskyttelse (Søftestad, 2009). De ulike definisjonene vil være hensiktsmessig å benytte i ulike kontekster. De

sosialpsykologiske aspektene ved seksuelle overgrep har betydning for det konkrete arbeidet med barnet, mens de juridiske sidene ved seksuelle overgrep benyttes av politi og rettsvesen. Både de juridiske og de sosialpsykologiske definisjonene synes vesentlige når man skal arbeide med barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep, hvor det kan skape en felles plattform for å kunne forstå fenomenet (ibid.).

## **2.2 Omfang**

Det har de siste tiårene blitt en økt bevissthet og erkjennelse omkring seksuelle overgrep mot barn, parallelt med at det også blitt utført flere studier (Sandford, 1997). I tillegg har overgrepssaker som Baneheia-, Bjugn- og Alvdal-saken ført til en økt satsning og kompetanseheving i de ulike fagfeltene (Søftestad, 2009). Omfangstallene i undersøkelser og studier vedrørende seksuelle overgrep mot barn varierer sterkt. Bakgrunnen for de store variasjonene handler om metodologiske ulikheter og bruk av ulike definisjoner i de ulike undersøkelsene (Sandfort, 1997; Sætre, 1997; Sosial-og helsedirektoratet 2003).

En av de store omfangsundersøkelsene som er gjort i Norge på midten av 80-tallet, ble gjort i form av et spørreskjema som ble sendt ut til et nasjonalt representativt utvalg på 1017 personer over 15 år (Sætre, Holter og Jepsen 1986). Svarene på denne undersøkelsen viste at 19% av kvinnene og 14% av mennene, hadde vært utsatt for en eller annen form for seksuelle overgrep før fylte 18 år. Undersøkelsen tyder også på at fem prosent av befolkningen under 18 år utsettes for grove gjentatte seksuelle overgrep (ibid.). Ved å regne prosentandelen om til tall vil det absolutte tall omfatte i overkant av 62 000<sup>1</sup> personer som blir utsatt for seksuelle overgrep før 18 år. I forhold til denne oppgaven vil det også være relevant å gjøre et overslag for barn i barnehagealder, og da går jeg også ut ifra at fem prosent av barn i barnehagealder, 0-5 år, blir utsatt for seksuelle overgrep. Dermed vil tallet for barn i alderen 0-5 år som utsettes for seksuelle overgrep bli i overkant av 18 500.<sup>2</sup>

Det er grunn til å tro at vi ikke kjenner til det reelle omfanget av seksuelle overgrep (Søftestad, 2009), men uansett om vi tar utgangspunkt i et større eller mindre tall, vil vi ikke komme utenom det faktum at seksuelle overgrep forekommer i dagens samfunn.

---

<sup>1</sup> Per 1.januar 2013 var befolkningen i alderen 0-19 år i Norge 1 253 453

<sup>2</sup> Per 1.januar 2013 var det i Norge 374 014 barn 0-5 år.

### **2.3 Symptomer**

Barn som utsettes for seksuelle overgrep viser dette på forskjellige måter, og det er kjent at de yngste barna ofte viser det mer direkte enn eldre barn (Killén, 2009). Undersøkelser av barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep viser stor variasjon i symptom bildet, og det vanligste er at seksuelle overgrep ikke etterlater varige fysiske forandringer (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Det finnes ingen sjekkliste eller spesifikke signaler som med sikkerhet har sin årsak i seksuelle overgrep, og signalene kan være mer eller mindre tydelige (Søftestad, 2009). Det er ikke først og fremst via ord og kommunikasjon hvor barnet gir uttrykk for egne opplevelser, men gjennom andre signaler og atferd (Kvam, 2001). Hos noen barn kan signalene være spontane, mens hos andre kan det vises gjennom en gjentakende adferd. Fagfolk som jobber rundt barnet bør være oppmerksom på tegn til mistriivsel, frustrasjon, tristhet, og deretter arbeide med å finne ut av hva som kan være årsaken til dette (Søftestad, 2009).

Sosial- og helsedirektoratet (2003) har i sin veileder til hjelpeapparatet, utarbeidet en grov aldersinndeling for signaler og symptomer hos barn. Samtidig fremgår det at signalene og symptomene kan være like aktuelle i de ulike aldersgruppene, og trenger heller ikke å være symptomer på at de blir utsatt for seksuelle overgrep. Dette gjør arbeidet med temaet svært utfordrende. Inndelingen for barnehagebarn er 0-2 år og 3-5 år (ibid.). Her vises det til at barn fra 0-2 år kan vise angst under stell og bleieskift, være engstelige, klamrende, sutrete og sinte, ha skriketokter eller panikkanfall, ha et forstyrret søvnmønster og ellers vise generelle tegn på mistriivsel. For de litt eldre barna, 3-5 år, fremgår det at barna kan fortelle med ord at de er utsatt for overgrep eller gi uttrykk for at det er noe som de ikke tør, kan eller vil snakke om. Her blir det også nevnt somatiske smerter, smerter og sårhet i underliv, og de kan også ha problemer med vannlating eller avføring etter at de har blitt renselige. Videre nevnes det at barna kan være fjerne og stirrende i perioder, uttrykke fortvilelse, angst og depresjon, samt vise problemer med å spise. Til slutt nevnes seksualisert atferd som er uvanlig hyppig (ibid.).

### **2.4 Konsekvenser og senvirkninger**

Det er hevet over enhver tvil at seksuelle overgrep er skadelig for barn og kan medføre negative konsekvenser og senvirkninger (Normann, 1993; Kvam, 2001; NKVTS, 2007; Aasland, 2009). Barn er spesielt sårbare når de utsettes for seksuelle overgrep, fordi tidlige erfaringer i barnets liv danner grunnlag for hvordan barnet senere oppfatter seg selv og fordi

det foregår hurtige endringer i hjernen i denne utviklingsperioden. Flere forfattere beskriver seksuelle overgrep som traumatiske opplevelser (Myhren & Steinsbekk, 2000; Søftestad, 2008; Aasland, 2009; Killén, 2009). Traumer er plutselige og uforutsigbare hendelser av en sjokkerende art (Dyregrov, 2004; Killén, 2009). Alle barn er forskjellige og de reagerer ulikt på traumatiske opplevelser. Noen barn kan synes upåvirket, mens andre kan i stor grad la seg påvirke. Det er mange faktorer som spiller inn i barnets opplevelse av traumet, deriblant tilknytning til omsorgspersoner, alder, IQ, relasjon til overgriper, mestring, og mengden og lengden det ble utsatt for overgrep (Killén, 2009).

Finkelhor & Browne (1985) har utarbeidet en modell som viser til fire forhold ved seksuelle overgrep som vil kunne gi skadelige konsekvenser for barn. De fire forholdene er traumatisk seksualisering, svik, stigmatisering og maktesløshet. Traumatisert seksualisering kan føre til at barnet inntar en offerrolle i relasjoner til andre, og kan føre til at barnet ikke greier å innlede nære relasjoner. Sviket ved å bli utsatt for seksuelle overgrep kan føre til resignasjon, mangel på trygghet og tillit fordi barnets opplevelse å bli beskyttet eller kunne mestre å beskytte seg selv er svekket. Et annet aspekt er at barnet kan føle skyld og skam, som er nært knyttet til stigmatisering. Barnet kan ofte påta seg skylden for at overgrepet har funnet sted, og skammer seg over det. Skammen kan også være knyttet til at kroppen har sviktet ved at den har reagert positivt på overgrepene. Videre kan det være lettere å ta på seg skylden, enn å innse at nære omsorgspersoner er voldelige og ondskapsfulle. Til slutt nevnes maktesløshet, som handler om at barnets vilje og ønsker blir overtrådt. Følelsen av maktesløshet kan igjen føre til frykt, angst og somatiske plager (ibid.).

Traumet seksuelle overgrep vil bli værende i kroppen helt til det blir tatt frem og bearbeidet, noe som er av avgjørende betydning for i hvilken grad barnet blir traumatisert. Det er ikke mulig å fjerne opplevelsen av overgrepet, men desto tidligere barnet får bearbeidet traumene, jo større er sjansene for å begrense omfanget av konsekvensene og senvirkningen (Linberg & Schantz, 2002; Aasland, 2009; Søftestad, 2009).

## **2.5 Barns rettigheter og Barnehagens samfunnsmandat**

Barns rettigheter er lovfestet og ratifisert gjennom FNs Barnekonvensjon (Barne- og familiedepartementet, 2003). Barnekonvensjonen gir barn en særlig juridisk status, som innebærer at barn har spesifiserte rettigheter. Av den fremgår det blant annet at barn har rett til trygg oppvekst som fremmer sunn utvikling, helse og trivsel (1989). Barnehagene i Norge er

bygget og tuftet på Barnekonvensjonen og barnehageloven, og skal dermed ivareta barns behov for beskyttelse (Kunnskapsdepartementet, 2011).

Barnehagens samfunnsmandat er å tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som er til barns beste (Kunnskapsdepartementet, 2011). Barnehagen skal tilby omsorg som skaper et trygt og sikkert oppvekstmiljø for hvert enkelt barn og fellesskapet. I forhold til seksuelle overgrep mot barn fremgår det av Barnekonvensjonen (1989), artikkel 34, at parter skal påta seg å beskytte barn mot alle former for seksuelt utnyttning og misbruk. Sett i forhold til barnehagens samfunnsmandat har man som personale i barnehagen en forpliktende rolle i å oppdage og håndtere mistanker om barn som utsettes for seksuelle overgrep. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viste i 2012 at nærmere 90% av alle barn i barnehagealder går i barnehagen, og dette stiller barnehagene i en særstilling til å møte nesten alle barn i Norge, også de som utsettes for seksuelle overgrep (Bratterud & Emilsen, 2011).

Alle som arbeider i barnehager har en plikt til å melde fra til barnevernet dersom det er mistanke om alvorlig omsorgssvikt, mishandling eller seksuelle overgrep mot barn. Denne plikten er lovpålagt gjennom barnehageloven (2005) § 22: Opplysningsplikt til barneverntjenesten. I tillegg fremgår det av barnevernsloven (1992) at også private personer er pliktet til å melde i fra om eventuelle mistanker om seksuelle overgrep (Bunkholdt og Sandbæk, 2008).

## **2.6 Fra mistanke til avdekking – samarbeid mellom ulike profesjoner**

Antallet barn i barnehagen, og tiden barna tilbringer barnehagen, gjør at personalet blir godt kjent med alle barna. Barnehagelærere og andre fagpersoner som arbeider med barn har gjennom sin utdanning tilegnet seg kompetanse om barns utvikling, både hva som er normalt og hva som ikke er normalt (Kvam, 2001; Claussen, 2010). Selv om det i dagens samfunn er erkjent at seksuelle overgrep mot barn forekommer, er det fortsatt et tabubelagt tema (Søftestad, 2008). Å avdekke og forholde seg til mistanke om seksuelle overgrep mot barn er en utfordring for alt hjelpepersonell – både faglig og menneskelig (Sosial- og helsedirektoratet, 2003; Killén, 2009). Barnehagens og det offentlige hjelpeapparatets rolle er ikke å avdekke seksuelle overgrep, men å undersøke bakgrunnen for en bekymring og deretter samle inn opplysninger som enten forsterker eller avskriver bekymringen (Aasland, 2009). Et allment kjent problem i dette feltet er holdningen om å vente og se, kanskje man ikke våger eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å gjøre noe som helst. Her vil det være viktig å understreke at man som ansatt i barnehage eller offentlig hjelpeapparat ikke skal ha rollen

med å avdekke eller melde en person, man skal melde en bekymring. I følge Aasland (2009) handler det om å skynde seg langsomt. Prosessen handler om å tørre å se, ta bekymringen på alvor og hjelpe barnet som man er bekymret for. Barnehagene har en tett dialog og samarbeid med hjem og foreldre, som også er fortolket og presisert i rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2011). Denne daglige og tette samhandlingen med foreldrene gjør at det oppstår dilemmaer og krevende vurderinger i forhold til bekymringer ved barn (Gamst, 2011; Eriksen & Germeten, 2012). For personalet i barnehagen vil det her handle om å ha våge å ta innover seg at barn utsettes for seksuelle overgrep, og ha mot til å møte foresatte og en eventuell overgriper uten å reagere. Selv om personalet ønsker å ivareta en god relasjon til foreldrene, har som nevnt barnehagens ledelse og personale meldeplikt til barnevernet ved bekymring omkring et barn. Foreldresamarbeidet skal ikke settes foran barnets sikkerhet og behov for beskyttelse (Eriksen & Germeten, 2012).

Erfaringer viser at samarbeid på tvers av profesjoner og etater er nødvendig og viktig for å kunne sikre best mulig oppvekstvilkår for barn og unge. Et tverrfaglig samarbeid er også en forutsetning for å kunne løse komplekse saker, som seksuelle overgrep mot barn, og for å finne de beste løsningene for både barn og foreldre (Glavin & Erdal, 2013). I saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn er det særdeles viktig med en informasjonsutveksling og koordinering av arbeidet for å unngå feilgrep, hindre dobbeltarbeid, og for å sette inn riktige innsatser til riktig tid, og generelt for å sikre et best mulig resultat (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Samtidig hevdes det ofte at det er lite samarbeid og utveksling av opplysninger mellom de ulike profesjonene og etatene når det gjelder barn som utsettes for omsorgssvikt (Kjønstad, 2009). Kjønstad hevder at en av årsakene til dette er bestemmelser om taushetsplikt, som har til hensikt å beskytte personvernet. Barnehagens taushetsplikt er regulert i forvaltningsloven § 13 (Skogen, Vaagan Slåtten & Tellefsen, 2008 ; Olsen, 2012). Overtredelse av taushetsplikten er straffbart, men plikten oppheves blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir utsatt for alvorlige former for omsorgssvikt, deriblant seksuelle overgrep. Ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt går taushetsplikten over til meldeplikt for barnehagens personale og ledelse. Dermed blir meldeplikten til en opplysningsrett som gir muligheter for samarbeid mellom profesjoner og etater (ibid.).

For barnehagens personale og ledelse, som har en eventuell mistanke eller bekymring, vil det være et godt råd å snakke med en person man har tiltro til og som har kjennskap til temaet. Det er også mulig å drøfte saker anonymt med barnevern, politi, pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT), barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), eller andre tilbud som måtte



finnes i kommunen for å kunne få råd for hvordan man bør handle (Aasland, 2009). I prosessen med å se nærmere på en eventuell bekymring, handler det om å være profesjonell og dokumentere det man ser og det man gjør. Dette vil være med på å legge grunnlaget for å styrke barnets troverdighet. På bakgrunn av det man har sett, hørt og gjort skriver man en bekymringsmelding til barnevernet. Denne meldingen skal ikke inneholde vurderinger eller antydninger. Barnehagens oppgave og plikt er å melde en bekymring, mens det er politiets jobb å avdekke om det forekommer seksuelle overgrep. Dersom bekymringen er av den art at det omhandler vold eller seksuelle overgrep kan og bør bekymringsmeldingen sendes uten at foreldrene er informert, for på den måten å beskytte og hjelpe barnet på lang sikt. Dersom foreldre informeres på forhånd, vil det i verste fall kunne ødelegge etterforskningen ved at en eventuell overgriper kan få tid og mulighet til å fjerne bevis og true barnet til taushet (ibid.).

Deretter vil det bli barnevernets oppgave å innhente opplysninger som belyser saken og sette inn nødvendige tiltak, og eventuelt sende en anmeldelse til politiet slik at de får etterforske saken (Kvam, 2001; Aasland, 2009). Politiets rolle blir å etterforske og avdekke straffbare handlinger. I denne prosessen vil det bli innhentet tekniske bevis, bli foretatt avhør av alle som vil kunne kaste lys på saken og dommeravhør av barn. Deretter vil all materiale bli vurdert og det vil enten ende med at saken blir henlagt eller det blir tatt ut tiltale.

## **2.7 Kommunikasjon og relasjon med barn**

Kommunikasjon mellom barn og voksne foregår i alle situasjoner hvor man er i forbindelse med hverandre, alt fra lek til strukturerte samtaler, og barnehagen er i denne sammenheng i en unik posisjon til å kunne kommunisere og skape relasjoner til barn (Gamst & Langballe, 2010). En av forutsetningene for gode relasjoner er at pedagogen bryr seg om hele barnet, både hjemmesituasjon og tiden i barnehagen (Drugli, 2008). I 2012 gjennomførte NTNU Samfunnsforskning en undersøkelse omkring barn, foreldre og ansatte sin opplevelse av medvirkning og trivsel i barnehagen (Bratterud, Sandseter og Seland, 2012). Undersøkelsen ble gjort på bakgrunn av et utvalg på 562 barn, voksne og foreldre. Av denne fremkom det at tre av fem barn mener de voksne har for dårlig tid, og over halvparten oppnår ikke kontakt med en voksen når de trenger det. Nær en tredel av ungene sier de voksne aldri leker med dem, og under halvparten av barnehagen har rutiner for å gjennomføre samtaler med barna. Forskernes tanker er at barnehagene bør ta mer på alvor at voksne må sette av alenetid der det enkelte barn er viet oppmerksomhet (ibid.). Monica Seland, som er en av personene bak

undersøkelse, mener at for store barnegrupper med for få voksne, mangel på vikarer, samt ulike praktiske oppgaver som stjeler tid fra barna, er viktige forklaringer på at barn savner å bli sett (Fladberg, Amundsen & Jørgensen, 2012).

Samtaler med barn om vanskelige og sensitive temaer, slik som seksuelle overgrep, er både faglig og personlig krevende og krever kunnskap, mot og trygghet (Gamst, 2011). Barns motivasjon, evne og forutsetninger til å snakke om temaet avhenger av fagpersonens kommunikasjonsferdigheter og hvordan den møter barnet. Barn ser, tolker og responderer på kroppsspråk. Dermed handler arbeidet med barn om vanskelige temaer om å våge å se og tørre å spørre, på en måte som tar barnet på alvor (ibid.). Barn som tidlig får erfaring med å bli tatt på alvor av voksne, vil lettere kunne formidle eller fortelle om noe som er vanskelig (Gamst & Langballe, 2010).

Studier de siste 20 årene har vist at barn ofte ikke forteller om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår. Men i to norske studier hvor barn og ungdom ble spurt om hvorfor det var vanskelig for dem å fortelle om pågående seksuelle overgrep, kommer det frem at tilrettelegging i omgivelsene er av avgjørende betydning for å tørre å fortelle (Jensen et al., 2005; Sjøftestad, 2006). Av studiene fremkom det at barna syntes det var lettere å fortelle om overgrep dersom de oppfattet at de hadde en anledning til å fortelle, det var en hensikt med å fortelle og at det i samtaler var skapt en forbindelse til temaet seksuelle overgrep (Jensen et al., 2005; Sjøftestad, 2006). Dette kan gjøres ved å skape situasjoner som er trygge, og gi tid og rom for fortrolige samtaler. Det er viktig at den voksne formidler at han eller hun tåler å høre om barnets erfaringer, og det kan være nødvendig at den voksne tematiserer fenomenet seksualitet, kropp og seksuelle overgrep (Aasland, 2009; NKVTS, 2011). Det er den voksnes ansvar å ta barnets signaler og utsagn på alvor (Gamst & Langballe, 2010).

Gamst & Langballe (2010) har utarbeidet en kommunikasjonsmetode for samtaler med barn, hvor intensjonen er å la barn fortelle og formidle på en så fullstendig og utfyllende måte som de måtte være i stand til, uten påvirkning fra den voksne. Samtalen bør derfor foregå i en naturlig flytende og vekslende dialog, hvor den voksne leder mot bestemte temaer, men unngår å lede i retning av oppfatninger og antagelser, som vil kunne påvirke barnets utsagn og forklaringer. Målet er å få en økt forståelse, kunnskap og avklaring om barns opplevelser og erfaringer, ut fra mest mulig spontane og frie beskrivelser fra barnet. Informasjonen som barn får komme med i fri fortellende form, er mer pålitelig enn svar på direkte spørsmål (ibid.).

Barn lyver seg sjelden inn i vanskeligheter, men velger heller å prøve å lyve seg ut av dem (Aasland, 2009).

Gamst og Langballe`s kommunikasjonsmetode består av 6 faser og den første er kontaktetableringsfasen. Den voksnes væremåte, holdninger og kunnskaper influerer kvaliteten i relasjonen og kommunikasjonen med barn (Gamst & Langballe, 2010). Sett i lys av tematikken barn som utsettes for seksuelle overgrep, vil disse barna kunne ha vonde relasjonserfaringer med tanke på voksne som tidligere har sviktet dem. Denne utryggheten kan føre til mistillit og en liten motivasjon til å fortelle om sine opplevelser til andre voksne. For å opparbeide tillit og dermed et godt utgangspunkt for samtalen, bør den voksne tilstrebe en aksepterende holdning og vise genuin interesse og engasjement for barnet. Her vil barnets behov for å bli sett og tatt på alvor bli ivaretatt, og kontakten blir etablert (ibid.). Deretter går samtalen inn på innledende prosedyrer, hvor samtalens premisser klargjøres for at barnet skal kunne forstå situasjonen det er plassert inn i.

Fase 3 er introduksjon av tema, og dette utgjør en spesielt kritisk fase. Her skal barnet føres fra det generelle til det spesielle, samtidig som barnets behov blir ivaretatt. Voksenpersonen skal fremme en objektiv holdning for å kunne fremme barnets motivasjon til å fortelle. Deretter går man over til fasen med fri fortelling, hvor man som voksen må våge å lytte og gå inn i barnets opplevelsesverden. Etter barnets frie fortelling vil det være naturlig å fremskaffe mer detaljert og utfyllende informasjon med utgangspunkt i det barnet allerede har fortalt, dette foregår gjennom en utfyllende fase. Her vil det være avgjørende å ha en åpen og fremmede spørreform, som har til hensikt å la barnet få fortelle fritt og spontant. Den avsluttende fasen av kommunikasjonen handler om ivaretagelse av barnet. Barnet skal på ingen måte sitte igjen med en følelse av skyld eller skam, eller en følelse av å ha blitt presset til å snakke. Det stiller også krav til den voksnes kompetanse om å holde seg profesjonell og ha kontroll over egne følelser (ibid.).

Eide og Winger (2003) og Øvreeide (2009) trekker frem bruken av støttmateriell under intervju og samtaler med barn som et hjelpemiddel til å få barn til å snakke og fortelle. Barn i barnehagealder har gjerne et begrenset språk, og selv om språket begynner å bli et verktøy kan det være vanskelig for barnet å snakke om situasjoner og opplevelser som har hendt. Dermed kan støttmateriell, som blant annet dukker, leker, bøker, tegninger eller fortellinger, være til hjelp for å utløse gjenkjenningsreaksjoner og beskrivelser hos barnet (ibid.).

## **2.8 Oppfølging**

Barn i barnehagealder tilbringer det meste av sin våkentid i barnehagen, og det blir dermed barnehagen og deres personale som i størst grad vil følge opp barnet, deres psykiske reaksjoner og ettervirkninger (Normann, 1993). For å kunne følge opp barnet og dets behov trenger personalet i barnehagen kunnskap om konsekvenser og reaksjoner av seksuelle overgrep, og dermed også kunnskap om hva barnet trenger av hjelp og støtte i etterkant (Kvam, 2001, Sosial- og helsedir., 200). Oppfølgingen bør foregå i samarbeid med andre instanser og profesjoner som har vært inne i omgivelsene rundt barnet (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Ut fra barnets situasjon kan barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) blant annet anbefale og gjennomføre behandling av barnet, og gi råd og veiledning til omsorgspersoner, barnehagen eller skolen. Barn trenger å bli sett, og barnehagen står i en særstilling til å møte og se barn. Barnehagen kan gi stimulering, anerkjennelse, god omsorg og støtte til en positiv utvikling (Killén, 2004).

Oppfølgingen av barn som er blitt utsatt for seksuelle overgrep bør ha som mål å la barn kunne uttrykke og bearbeide traumene, og gi de hjelp til å mestre livet videre etter overgrepene (Dyregrov, 2004). Teoretikeren Aaron Antonovsky er kjent for sin forskning på stress, helse og velvære, hvor han beskriver hva som holder oss mennesker friske (salutogenese) og hva som gjør oss syke (patogenese) (Antonovsky, 2000). Han viser til at muligheten til å hankses med belastende opplevelser, som eksempelvis seksuelle overgrep, er avhengig av den enkeltes opplevelse av sammenheng i tilværelsen, som han kaller "sense of coherence". Opplevelsen av sammenheng må i følge han sees i forhold til begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Begripelighet handler om at hendelsen som inntreffer er forståelig og oppleves som ordnet, strukturert og tydelig. Håndterbarhet innebærer at man har en opplevelse av å ha tilstrekkelige ressurser for å kunne møte ulike situasjoner i livet. Og til slutt er det meningsfullhet som er at man har en opplevelse av delaktighet i det som skjer (ibid.). Sett i lys av fenomenet seksuelle overgrep, handler det for voksne rundt barnet om å hjelpe barnet til å få en forståelse av tilværelsen. Dette kan gjøres ved å gjøre opplevelsene begripelige for barnet selv, og la barnet få ord, begreper, kunnskap og kompetanse til å kunne uttrykke seg om sin opplevelsesverden.

## 3.0 Metode

I dette kapittelet vil det bli gjort rede for forskningsmetoder, valg av metode på bakgrunn av problemstilling, og hvordan forskningsprosessen har forløpt på bakgrunn av metodeteori og vitenskapsteori. Her presenteres valg av informanter, intervjuprosessen, behandling av data, metodekritikk og til slutt drøfting av etiske perspektiv.

### 3.1 Forskningsmetoder

Forskning anses som den sentrale vitenskapelige aktivitet, og handler om å velge noe å studere for å kunne besvare stilte spørsmål eller komme frem til ny kunnskap. Dette gjøres gjennom å bruke bestemte strategier og metoder, som kalles forskningsmetoder (Kjeldstadli, 2010). Valg av forskningsmetode gjøres på bakgrunn av vurderinger av hva de ulike metodene kan bidra med i forhold til problemstillingen. Kleven (2011) nevner tre ulike forskningsmetoder som er vanlig å benytte i forskning, kvalitativ, kvantitativ og historisk forskningsmetode.

Kvalitative forskningsmetoder er mangeartede, men sammenfallende for de ulike metodene er at de er utviklet for å kunne belyse og forstå menneskelige opplevelser, erfaringer og det sosiale liv (Brinkmann & Tanggaard, 2012). Målet med den kvalitative forskningen er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener slik det oppleves for de involverte selv, gjerne i deres naturlige omgivelser (Kleven, 2011). Hensikten med metoden er å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg måle eller tallfeste, samt at den formidler forståelse og gir innsikt i menneskets liv. Tilnærmingen går i dybden og det gjør det enklere å kunne se sammenhenger i forskningens data (Thagaard, 2009). Den kvalitative forskningsmetoden kjennetegnes ved at man tar for seg et lite, relativt ensartet og geografisk begrenset felt, og søker dybden i det (Guðmundsdóttir, 2011).

Motsetningen til den kvalitative forskningsmetoden er kvantitativ metode, som legger vekt på antall og utbredelsen av et fenomen som skal studeres (Befring, 2007). Kvantitative forskningsmetoder bygger på tankene om at sosiale fenomener holder seg så stabile at en kan gi beskrivelser av virkeligheten, se sammenhenger og forklare årsaker gjennom å måle og tallfeste frekvenser og det gjennomsnittlige (Ringdal, 2007). Formålet med forskningsmetoden er å kunne gi en statistisk beskrivelse og si noe om en populasjon på bakgrunn av et studert utvalg.

Den tredje forskningsmetoden er historisk forskning og omhandler studier av mennesker og deres virksomhet, hvor forskningens mål er å rekonstruere og framstille fortidens historie på bakgrunn av spor og kilder av den historiske fortiden (Kjeldstadli, 2010). Det handler om å si noe om en faktisk virkelighet som har hendt, ikke å dikte opp en tenkt virkelighet. Videre blir denne historien satt inn i en større samfunnsmessig og historisk kontekst.

### **3.2 Valg av metode - forskningsdesign**

Metode betyr *veien til målet* og blir brukt systematisk for analyse og drøfting av data. Valg av metode er avhengig av tema og formålet med undersøkelsen (Kvale og Brinkmann, 2009). Formålet med denne masteroppgaven var å samle inn data og finne ut hvordan barnehagen kan arbeide for at barns signaler på at de kan være utsatt for overgrep blir oppfattet og tatt på alvor av personalet og ledelsen, samt at barn kan tørre å fortelle sin historie. For å få et helhetlig bilde av temaet ønsket jeg også å innhente kunnskap og informasjon fra ulike profesjoner som arbeider med barn som utsettes for seksuelle overgrep, samt en myndig person som selv erfarte å bli utsatt for seksuelle overgrep som barn. Informantene vil bli nærmere presentert i avsnittet «Valg av informanter». Ut fra temaet og problemstillingen ble det naturlig å benytte en kvalitativ forskningstilnærming, hvor det sentrale er det menneskelige aspektet (Dalen, 2011; Brinkmann & Tanggaard, 2012). For å samle inn data ble det hensiktsmessig å bruke en kvalitativ forskningsmetode i form av personlig og semistrukturert intervju, hvor jeg utformet to intervjuguiden på forhånd. Som forsker valgte jeg å ha et eksplorerende design og en fenomenologisk tilnærming til fenomenet jeg ønsket å undersøke, som innebærer å være åpen og utforskende (Fangen, 2010).

### **3.3 Fenomenologi**

Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker subjektivt legger i en opplevelse eller erfaring knyttet til et fenomen (Patton, 2002; Postholm, 2010). Forskeren forsøker å studere på en åpen og naiv måte, hvor egne verdier, erfaringer, holdninger og forforståelse forsøker å legges til side. Hensikten med den fenomenologiske tilnærmingen er å få frem deltakerperspektivet gjennom samtaler med mennesker som har opplevd fenomenet. I denne tilnærmingen er dermed intervju den vanligste datainnsamlingsmetoden, og forskningen trenger et hensiktsmessig utvalg og relevante forskningsdeltakere (Postholm, 2010). Etter

innsamling av datamateriale handler analysearbeidet om å komme frem til fellesnevneren og essensen i det opplevde fenomenet.

### **3.4 Nærhet og avstand**

I fenomenologiske studier blir forskeren betraktet som det viktigste instrumentet, og vil dermed også være avgjørende for kvaliteten av studiet (ibid.). Ved at forskeren anses som det viktigste forskningsinstrumentet inneholder dette implisitt også forskerens utdanning, holdninger og verdier. Tematikken seksuelle overgrep mot barn er et følsomt tema hvor det er lett å bli følelsesmessig engasjert, og det kan være vanskelig å legge til side holdninger og verdier. Måten man som individ forholder seg til selvet, både bevisst og ubevisst, vil gjenspeile seg i relasjoner med andre. Derfor trenger man som forsker og være bevisst over selvet, og ha en avklaring om hvordan man forholder seg til fenomenet man studerer (Bae og Waastad, 1992).

Kvalitative forskningsmetoder bringer forskeren nærmere informantene, hvor forskeren bruker seg selv for å få tak i informasjon. Det at forsker har med seg både sine erfaringer, opplevelser, kunnskap og teori, stiller krav til forskere om å være mest mulig objektiv under hele forskningsprosessen (Postholm, 2010). Både nærhet og distanse er viktig under et intervju for å vurdere informantens situasjon. Nærhet og sensitivitet til feltet og informantene skaper trygghet og tillit, og er viktig for at informanten ønsker å fortelle om seg selv og sine opplevelser. Distanse til feltet og intervjuet er viktig for å ha fokus på tema i problemstillingen (ibid.). Dette ble gjort ved å ha en kritisk holdning til meg selv som forsker. Jeg gjorde meg refleksjoner over egne holdninger og forkunnskaper, og gjorde meg bevisst på å lytte på en åpen og fordomsfri måte. Det var viktig å forsøke å skape avstand ved at jeg stilte åpne spørsmål slik at informantene kunne komme med sine refleksjoner, uten at det kom noen føringer fra min side. Videre forsøkte jeg å lytte til det de hadde å fortelle og forfølge det informantene anså som viktige momenter. Jeg opplevde at informantene var åpne og fortalte mye.

Det er ikke til å unngå at når en kommer nært innpå personer som selv har vært igjennom, eller har erfaringer med arbeid med mennesker som har opplevd en vanskelig livssituasjon, blir man gjerne berørt selv. Det er vanskelig å høre og tenke seg hvordan barn som utsettes for seksuelle overgrep har det, og ved å ha en informant som selv erfarte å bli utsatt for seksuelle overgrep som barn, fortelle om sin livssituasjon, er det vanskelig å ikke la seg berøre. Dermed

var det viktig for meg å ha gjort meg tanker om dette forhånd, som gjorde at jeg kunne alternere med nærhet og avstand. Jeg mener jeg klarte å forholde meg profesjonelt. Samtidig erfarte jeg at jeg lot meg rive med i diskusjoner, men uten den art å påvirke mine informanter, heller som en tilbakemelding for å underbygge deres tanker og ideer.

### **3.5 Valg av informanter**

Strauss & Corbin (1998) peker på viktigheten av at utvalget skal representere det de kaller for maksimal variasjon innenfor fenomenet som skal studeres. Med dette mener de at forskeren skal velge informanter som vil avspeile ulike dimensjoner innenfor temaet som studeres. I kvalitative intervjustudier finnes det ulike utvalgsprosedyrer (Patton, 2002). I lys av egen kompetanse, og masterprosjektets tidsmessige ramme er kriterieutvelging valgt som utvalgsprosedyre. Dalen (2011) skriver at kriterieutvelging er hensiktsmessig for studenter, da de ofte ikke er i besittelse av tilstrekkelig kompetanse til å foreta et utvalg basert på en teoretisk tilnærming. Kriterieutvelging defineres av Patton på følgende måte: "the logic of criterion sampling is to review and study all cases that meet some predetermined criterion of importance" (Patton, 2002, s. 238). Det var dermed ønskelig for meg som forsker å få informanter som hadde god kjennskap og erfaring med temaet seksuelle overgrep mot barn. Samtidig ønsket jeg å benytte meg av informanter innen ulike profesjoner, for å få en økt forståelse for hva som er viktig når man som personale og ledelse i barnehagen skal lytte til barn og ta deres signaler på alvor. De ulike profesjonene som jeg ønsket å intervjuer var barnehagelærer, barnevernspedagog, sosionom og politi. Dette var egenskaper og kvalifikasjoner som jeg på forhånd håpet ville kunne gi svar på oppgavens problemstilling.

Informantene er også tenkt ut på bakgrunn av saksgangen for håndtering av seksuelle overgrep, hvor barnehagen er den institusjonen som melder en mistanke eller bekymring for et barn til barnevernet. Barnevernet gjennomfører undersøkelser og avgjør om bekymringsmeldingen skal anmeldes til politiet. Politiets hovedoppgave er å finne ut om det har hendt noe straffbart, og samarbeider her tett med Statens Barnehus, hvor informant sosionom arbeidet, som også står for oppfølgingen av disse barna. Til slutt ønsket jeg å intervjuer en myndig person som ble utsatt for seksuelle overgrep som barn, for å få vedkommendes perspektiv på omgivelsene som jobber rundt barn og løfte den krenkede parts faktiske stemme frem.



Temaet for denne oppgaven er i stor grad både tabubelagt og følsomt. Det var ingen intensjon fra min side å frembringe sensitive personopplysninger eller opplysninger om en tredjepart, men jeg tok høyde for at det gjennom mine informanter kunne komme frem ulike ting. Prosjektet er derfor meldt inn og søknad er sendt til Regionale Komiteer for Medisinsk og Helsefaglig Forskningsetikk (REK).

Jeg tok selv kontakt med informantene i de ulike profesjonene, men for informanten med overgrepserfaring var psykodramaterapeut Aud Steinsbekk en døråpner for meg. Postholm (2010) kaller dette en «gatekeeper», altså en som åpner for kontakt mellom forsker og informant. Førstegangskontakt med informantene ble gjort via mail hvor jeg kort presenterte meg selv, min bakgrunn og formålet med oppgaven. Jeg la også ved et lengre informasjonsskriv med skriftlig samtykke, som inneholdt en presentasjon om oppgavens formål, innhold og formaliteter (vedlegg nr. 1). Deretter fikk de kontaktede selv avgjøre om de hadde anledning til å delta som informanter i prosjektet. Jeg sendte ut en god del forespørsler, både til barnehager, barnevernstjenester, politidistrikt og statlige enheter. Det var flere jeg ikke fikk noen tilbakemelding fra, og det var også noen som takket nei fordi de ikke følte at de hadde nok erfaring og kunnskap om temaet eller ikke hadde tid. Denne tilbakemeldingen satte jeg stor pris på. De personene som ønsket å stille som informanter viste stor interesse for mitt prosjekt og var veldig positiv i sin tilbakemelding. Deretter ble det fortløpende avtalt tid og sted for intervjuene.

Thagaard (2009) hevder at antallet informanter ikke bør være større enn at det er mulig å gjøre en dyptgående analyse av materialet, og i følge Kvale & Brinkmann (2009) trenger ikke mange informanter nødvendigvis å tilføre ny informasjon. I utgangspunktet ønsket jeg å intervjuer til sammen syv informanter, en styrer og to barnehagelærere i barnehage, en barnevernspedagog, en sosionom, et politi og en myndig person med overgrepserfaring. Det viste seg vanskelig å få til, da mange av mine henvendelser ikke ble besvart, og grunnet mangel av tid eller erfaring hos potensielle informanter ikke kunne stille til intervju. Dette kombinert med studiens omfang og tidsbegrensning, lot det seg ikke gjøre med syv informanter. Til tross for at utvalget på fem informanter er forholdsvis lite, mener jeg informantene utgjorde et godt grunnlag for å kunne besvare problemstillingen min. De hadde alle kompetanse og erfaring omkring tematikken, og alle de ulike profesjonene som jeg ønsket å belyse er representert. Antallet intervju og omfanget datamateriale av disse, gjorde det mulig med en dyptgående analyse av materialet.

### **3.6 Presentasjon av informantene**

Informantene er en fagleder i barnehage, en barnevernspedagog i barnehage, en sosionom ved Statens Barnehus, en politi ved vold- og sedelighetsseksjon og en myndig person med overgrepserfaring. Alle informantene har ulik utdannings- og erfaringsbakgrunn. Faglederen i barnehage er utdannet barnehagelærer og har jobbet i barnehage i mange år. I tillegg har hun videreutdanning i spesialpedagogikk og familierapi. Barnevernspedagogen var ferdig utdannet i 2009, og har siden jobbet i barnehage som barnevernspedagog. Sosionomen ved Statens Barnehus var ferdig utdannet sosionom i 1980, og har i etterkant tatt videreutdanning i barne -og ungdomspsykiatri og familierapi. Hun har over 30 års arbeidserfaring og arbeider nå som rådgiver ved Statens Barnehus. Informanten i politiet var ferdig utdannet politi i 2000, og begynte å jobbe spesifikt med vold- og sedelighetssaker i 2005. Hun har i tillegg videreutdanning i dommeravhør og kommunikasjon med barn. Den siste informanten er en myndig person som selv erfarte å bli utsatt for seksuelle overgrep som barn. Informanten kan ikke selv erindre når overgrepene begynte, så hun anser det som noe som alltid hadde foregått. Vedkommende er utdannet pedagog og har arbeidet i skolen.

Det samsvarende for de alle er at de er genuint interessert av tematikken og har erfaring og kompetanse omkring tematikken barn som utsettes for seksuelle overgrep. Fagpersonene var alle opptatt av å holde seg oppdatert og få kompetansepåfyll gjennom kurs og litteratur. Jeg anser mine informanter som erfarne fagpersoner med god kompetanse til å kunne uttale seg om temaet for oppgaven.

### **3.7 Intervju**

Intervju betyr *utveksling av synspunkter* mellom to eller flere personer som snakker om et felles tema. Hensikten med det kvalitative forskningsintervjuet er å skaffe informasjon som gir dybdeinnlevelse i informantens livsverden og virkelighetsoppfatning (Kvale & Brinkmann, 2009; Dalen, 2011). Det skilles ofte mellom åpne og mer strukturerte intervjuformer. I min oppgave har jeg valgt å gjennomføre semistrukturerte intervju hvor jeg på forhånd utarbeidet to intervjuguider, hvor henholdsvis det ene ble brukt til informantene i de ulike profesjonene og instansene (vedlegg nr. 2), og et eget til informanten med overgrepserfaring (vedlegg nr. 3). Jeg fant en trygghet i å ha forberedt intervjuguidene på forhånd, hvor jeg på den måte fikk sikret at å få belyst de spørsmålene som var viktig i forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålene. Under utarbeidingen av

intervjuguidene prøvde jeg å ha et fokus på å formulere spørsmål som åpnet opp for at informantene fikk prate om egne opplevelser og erfaringer. Mitt ønske var at informantene skulle gis muligheten til å snakke så fritt som mulig og formulere sine egne svar. Dette var på bakgrunn av at det kvalitative intervjuet har som formål å kunne innhente fyldig og beskrivende kunnskap (Dalen, 2011). Ved å bruke spørsmål som startet med «Hvordan opplever du..» og «Hva er dine..» så tror jeg informantene selv fikk uttrykke egen erfaring og dermed også hva som oppleves viktig for dem (Strauss & Corbin, 1998).

Det ble som nevnt tidligere utarbeidet to intervjuguider. Under utarbeidningen av intervjuguide 1, som var ment til profesjonene og instansene, gjennomførte jeg et prøveintervju med en barnehagelærer for å få tilbakemeldinger på hvordan hun oppfattet og forstod spørsmålene. Etter dette intervjuet ble det gjort noen små endringer. I første øyekast kan intervjuguiden se noe generell ut, og det ble dermed viktig for meg som forsker å tilpasse spørsmålene til informantens profesjon og arbeidsoppgaver i selve intervjuet, noe jeg kommer tilbake til senere. Jeg foretok ingen prøveintervju i forhold til intervjuguide 2, som var rettet til informantene med overgrepserfaring.

Alle informantene fikk tilbud om å få intervjuguiden tilsendt på forhånd, noe de gjerne ville. Det ble samtidig spurt om hvordan de stilte seg til bruken av båndopptaker og samtlige viste stor forståelse og godkjente dette. Intervjuene med fagpersonene ble gjennomført i informantenes arbeidsomgivelser, på avskjermete rom, mens intervjuet med den siste informant foregikk i private omgivelser. På forhånd hadde jeg estimert intervjuene til vare ca. en time. For tre av intervjuene gikk vi noe over tiden så jeg forsikret meg underveis om vedkommende hadde ekstra tid for å avslutte intervjuet.

Intervjuene forløp på en god måte og jeg fikk god kontakt med informantene. Informantene var veldig engasjerte i temaet og sitt arbeid, og de viste stor interesse for min vinkling av temaet. Noen av spørsmålene var formulert som ja/nei spørsmål, men ettersom jeg gjennomførte intervjuene personlig, fikk jeg mer utdypende svar. Det personlige intervjuet gjorde også til at jeg kunne komme med oppfølgingsspørsmål og dreie samtalen inn på det jeg ønsket å få vite mer om. På bakgrunn av at noen av spørsmålene i intervjuguiden var formulert på en generell måte, prøvde jeg å tilpasse spørsmålene til informantens profesjon, arbeidsoppgaver og erfaringsbakgrunn underveis i intervjuet. Det var litt utfordrende i det første intervjuet som jeg gjennomførte, men ettersom jeg ble tryggere på meg selv i intervjusituasjonen synes jeg dette gikk fint. Med utgangspunkt i at det kvalitative

forskningsintervjuet har til hensikt å frembringe informantenes subjektive opplevelser og erfaringer, forsøkte jeg å stille spørsmålene på en måte som ikke skulle ha til hensikt å gjenspeile mine egne holdninger. Ettersom temaet for denne oppgaven kan oppleves som brutalt og følsomt var det viktig for meg å vise respekt for mine informanternes grenser, og ikke presse de til å avgi svar de ikke ønsker å avgi (Thagaard, 2009).

Bruken av båndopptaker gjorde det mulig å være en mer aktiv lytter under intervjuet. Det ble også tatt notater underveis som gjorde det lettere å trekke ut det som var mest relevant. Dette gjorde det dessuten enklere å transkribere og behandle intervjuet i etterkant.

### **3.8 Analyse og databehandling**

Etter endte intervju, ble intervjuene og lydopptakene transkribert. Fokuset i mine intervju var informantenes meningsinnhold i egne opplevelser av fenomenet seksuelle overgrep, og derfor valgte jeg å transkribere intervjuene på bokmål. Selv om det er skrevet om til bokmål er den faktiske setningsoppbyggingen til informantene bevart. Under intervjuene brukte jeg som forsker ulike måter for å gi informanten respons og vise interesse i form av prober, som kunne være i form av nikk, oppmuntrende utsagn som «ja/nei/mm», disse har jeg valgt å unnlate i transkriberingen, da det gir liten mening i å lese disse (Postholm, 2010).

All data ble behandlet konfidensielt og anonymt, og det ble ikke lagret personidentifiserende informasjon. Etter transkribering ble lydopptakene slettet. Transkriberingen var en tidkrevende prosess og endte i et omfattende datamateriale. I følge Thagaard (2009) og Postholm (2010) starter analyseprosessen allerede i intervjusituasjonen, hvor forskeren fortolker og analyserer informantens utsagn. Ved å notere noen stikkord underveis i intervjuene kunne jeg i etterkant se hva jeg som forsker la spesielt merke til, og dermed gå nærmere inn på disse. I etterkant av intervjuene og transkriberingen begynte jeg med å finne essensen og kjernen i hvert enkelt intervju, ut fra de teoretiske temaene jeg har valgt i denne oppgaven og i intervjuguidene. Deretter stilte jeg intervjuene opp mot hverandre for å finne tendenser og fellesnevnerne. Ved å fjerne irrelevant informasjon og konsentrere meg om den sentrale informasjonen delte jeg data opp i meningsbærende elementer, for så å skille ut det som var relevant for min problemstilling. Mine funn fra datainnsamlingen presenteres i kapittel 4, empiri.

### **3.9 Metodekritikk: reliabilitet, validitet og generalisering**

Kvalitativ forskning har et stort fokus på det menneskelige aspektet, både i forskerrollen og hos informantene. Dette gjør at gjennomføring og tolkning av en studie kan gjøres på ulike måter. Tolkningen av mine data er gjort subjektivt av meg som forsker, og disse dataene kunne blitt tolket på en annen måte av andre. Dette gjør det aktuelt å drøfte metodekritikk opp mot tre punkt og begreper som Steinar Kvale (2006) benytter: reliabilitet, validitet og generalisering.

#### Reliabilitet:

Reliabilitet henviser til hvor pålitelige funnene i forskningen er (ibid.). For å kunne oppfylle en høy reliabilitet må forskningen kunne gjennomføres av andre forskere og få de samme resultatene og funnene. En høy reliabilitet er vanskelig å oppnå ved kvalitativ forskning, hvor det menneskelige aspektet er viktig. Selv opplevde jeg intervjusituasjonene og dialogen med informantene som gode. Men det vil være viktig å understreke at funnene i denne studien er reliable i forhold til de spesifikke informantene som er benyttet i denne oppgaven. Dermed vil andre forskere kunne få andre funn og tolke disse annerledes.

#### Validitet:

Validitet henspeiler til om forskningen undersøker det den faktisk er ment å undersøke, og setter fokus på dens gyldighet og relevans, og dermed også forskningens kvalitet (ibid.). I forkant av utarbeidingen av intervjuguidene og gjennomføringen av intervjuene, utvidet jeg mine kunnskaper gjennom å lese teori og arbeide med den faglige forankringen. På den måten følte jeg at jeg fikk utarbeidet gode spørsmål for å kunne belyse min problemstilling. Valg av informanter var på bakgrunn av kriteriene kompetanse, kjennskap til og erfaring med tematikken barn som utsettes for seksuelle overgrep. Derfor mener jeg mine informanter belyser temaet og problemstillingen på en valid måte. Ved å benytte et semistrukturert og personlige intervju kunne jeg som forsker forme intervjusituasjonen, gjøre korreksjoner og komme med oppfølgingsspørsmål underveis. Jeg kunne også kontrollere om jeg oppfattet deres svar på riktig måte, og dermed sikre en relevans mellom data og analyse. På bakgrunn av disse momentene mener jeg funnene er valide i forhold til min problemstilling.

#### Generalisering:

Generalisering omhandler hvor vidt funnene som er gjort kan gjøres universelle (Kvale, 2006). Denne studien kan ikke generaliseres da den har et fåtall informanter og disse ikke

nødvendigvis er representative for resten av samfunnet. Funnene i denne studien viser til hvordan en fagleder og en barnevernspedagog i en barnehage, en sosionom, og et politi jobber med saker som omhandler barn som utsettes for seksuelle overgrep, og hvordan en person som selv ble utsatt for seksuelle overgrep som barn opplevde omgivelsene, og vedkommendes tanker om hvordan vi som voksne bør arbeide rundt barn. Selv om det er et fåtall informanter mener jeg funnene i denne studien kan indikere hvordan det kan være også i andre instanser og profesjoner. Den kvalitative forskningen vil dermed kunne gi en forståelse for fenomenet, i motsetning til en eventuell kvantitativ forskning som etterstreber en forklaring.

### **3.10 Etikk: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser**

Teamet seksuelle overgrep er som nevnt innledningsvis i oppgaven i stor grad tabubelagt, og kan for mange oppleves følsomt og sårbart. Dermed har det vært svært viktig for meg å vise alle informantene full respekt og ydmykhet, hvor etikken har vært i fokus. Etikk er normer og verdier som skal styre våre handlinger. Sett i forhold til Steinar Kvale (2006) finnes det tre viktige etiske regler for forskning på mennesker: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser.

#### Informert samtykke:

Informert samtykke går ut på at informantene i forkant av intervjuene informeres om undersøkelsenes formål, og at de får vite at undersøkelsene er frivillige dersom de ønsker å trekke seg (ibid.). Allerede i førstegangskontakten som ble opprettet med informantene fikk de et skriftlig informasjonsskriv om studiens formål og formaliteter. Ut fra dette fikk informantene selv bestemme om de ønsket å stille som informanter, og dersom de ønsket å delta kunne de skrive under på et skriftlig samtykke (vedlegg nr. 1).

#### Konfidensialitet:

Konfidensialitet handler om ikke å offentliggjøre personlige data som kan identifisere informantene (ibid.). Dette har vært i fokus ettersom temaet kan være følsomt. Det er bevisst utelatt å nevne navn og spesifikk arbeidsplass. Spørsmålene i intervjuguiden var heller ikke ment for å få direkte personopplysninger eller informasjon om spesifikke overgrepssaker, og jeg mener på bakgrunn av dette at informantene ikke kan identifiseres. Oppgaven er også klausulert frem til en godkjenning fra REK foreligger, hvor den er utelatt offentlighetens tilgang og bruk frem til alle formaliteter er i orden.

### Konsekvenser:

Kvale (2006) nevner konsekvenser som den tredje etiske regelen. Den omhandler at konsekvenser bør vurderes med hensyn til mulig skade eller fordeler som kan gis informantene (ibid.). Temaet for denne oppgaven kan for mange oppleves som følsomt og brutalt, og jeg har derfor hatt et ekstra fokus på å ikke påføre mine informanter noen negative konsekvenser. Jeg hadde estimert intervjuene til å vare en time, men jeg så allerede etter første intervju at jeg gjerne skulle ha avtalt det til å vare i 1 time og 30 min. Heldigvis hadde alle informantene god tid slik at vi kunne ta en uformell prat før vi startet på selve intervjuet, og vi fikk også avsluttet med en prat i etterkant. På den måte håper jeg informantene ble ivaretatt på en god måte og at jeg ikke forlot informantene i en sårbar posisjon.

Det er heller ikke min hensikt å generalisere mine funn og alle informantene er holdt anonymisert, dermed mener jeg at informantene, i lys av Kvale (2006), verken er påført positive eller negative konsekvenser.





## 4.0 Empiri

Kapittelet inneholder en presentasjon av funnene i mine intervju, hvor hensikten var å belyse og finne ut hvordan barnehagen kan arbeide for at barns signaler på at de kan være utsatt for seksuelle overgrep blir oppfattet og tatt på alvor av personalet, samt at barn kan tørre å fortelle sin historie. Jeg ønsket også å se på hvilken verdi samarbeid mellom ulike profesjoner kan ha i arbeidet for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om dette. Funnene som her blir presentert danner grunnlag for videre tolkning og drøfting i kapittel 5. Kapittelet er delt inn i 6 deler med ulike overskrifter. Disse delene representerer de overordnede temaene som ble tatt opp i intervjuene (se vedlegg nr. 2 og nr. 3).

### **4.1 Tematikken seksuelle overgrep mot barn**

For å få en forståelse av de ulike profesjonenes kunnskaper og arbeidsoppgaver spurte jeg hvilke rammefaktorer de arbeidet ut fra. Her kom det frem at de ulike profesjonene arbeider ut fra ulike lovverk og rammefaktorer. Arbeidet i barnehagen er tuftet på barnehageloven (2005) og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2011). Fra informantene i barnehagene og informanten med overgrepserfaring etterlyses det noe mer konkret om arbeidet med vold og sedelighet i disse sentrale føringene. Politiet følger i hovedsak lovverk som straffeloven (1902) og straffeprosessloven (1981) i sitt arbeid, mens Statens Barnehus foreløpig er lite regulert ettersom virksomheten er relativt ny. De følger barnevernloven (1992) og forvaltningsloven (1967). Fellesnevneren for informantene er barnekonvensjonen (1989) som skal beskytte barns rettigheter og sikkerhet. Arbeidet innebærer å løfte frem barnets stemme i rettssystemet. Informanten med overgrepserfaring trakk også frem Øie-utvalgets NOU (Kunnskapsdepartementet, 2012) og Melding til Stortinget nr.24 (Kunnskapsdepartementet, 2013), hvor det blir gitt lovforslag til nye barnehagelov. Her blir det blant annet tatt opp temaet krenkelser mot barn. Krenkelsene i disse dokumentene omhandler i stor grad mobbing mot barn, men som informanten sier:

Krenkelser er jo et stort fenomen som rommer mye så der burde det ha omfattet også andre ting... Så jeg tenker hvorfor ikke ta det i samme åndedrag alt. Gjør krenkelser til noe større enn bare mobbing eller det å slå. For det er andre ting som gjør vondt også, snakk om det og.

Seksuelle overgrep er et komplisert fenomen (Sosial- og helsedirektoratet, 2003; Søftestad, 2009), og alle informantene påpekte at temaet er vanskelig, men utrolig viktig å belyse og jobbe med. Informanten i politiet sa: «Den lille ting vi gjør den enkelte, kan utgjøre en ganske

stor forskjell for et barn! Og da må vi håndtere det riktig.» Selv om informantene i de ulike profesjonene i større eller mindre grad har erfaring med barn som utsettes for seksuelle overgrep, trekker de alle frem at man aldri kan nok, og de oppsøker kunnskap blant annet gjennom kurs, litteratur og seminar. All kompetanse kan bli bedre, og dette var også oppfatningen til informantene med overgrepserfaring. Hun påpekte at vi nå lever i et samfunn hvor vi vet at seksuelle overgrep mot barn foregår, men samtidig lever tabuet i beste velgående. Det handler ikke bare om å inneha kompetanse, men også viljen til å se hva som foregår, og hennes tanker var: «Det er fint med kunnskap, men så lenge du er redd for å ta feil og dermed ikke gjør noe så skjer det ingen ting.»

I forhold til tallene fra Statistisk Sentralbyrå (2009) som viser til at bare fire prosent av bekymringsmeldingene som kommer til barnevernet kommer fra barnehagen, kommer det frem av informantene at de tror det kommer av feighet, kunnskapsløshet, manglende interesser for tematikken og usikkerhet blant personalet og ledelsen. Alle mine informanter trakk frem, i likhet til Øverlien & Sogn (2007), at barnehagen står i en unik posisjon til å kunne møte og se barna, og deres foresatte. Samtidig tenker informantene med overgrepserfaring at denne daglige og forholdsvis tette kontakten med foreldrene kan være til hinder for å melde bekymringer omkring et barn. Ved å få et tett forhold til foreldrene vil det være vanskelig å kunne mistenke dem, og som om informantene uttrykker det: «Man blir så knyttet til foreldrene at man får en slags misforstått lojalitet, for lojaliteten bør jo ligge til barnet.» Dette ble også understreket hos barnevernspedagogen: «det er jo ikke foreldrene man skal ha fokuset på, det er jo barna. Vi skal være der for å passe på barnet, så får vi heller ta litt sinte foreldre.»

Den kanskje mest alvorligste feilen, i følge politi og barnevernspedagog, er at barnehagen melder fra til foreldrene. Med mindre barna klart forteller hvem overgriperen er, kan overgriperen være hvem som helst, også foreldrene. For som informantene med overgrepserfaring sa: «...det står ikke skrevet i pannen på noen overgriper...». Og selv om kompetansen i fagfeltene fortsatt har en lang vei å gå, foregår det endringer i en riktig retning, og politiet understreket: «..heldigvis har det blitt sånn at vi har begynt å høre barna mer enn noen andre, for det er jo barna det gjelder som vi må snakke med.»

## **4.2 Signaler og prosedyrer**

Det er kjent at barn som utsettes for seksuelle overgrep viser en stor variasjon i symptombildet (Killén, 2009 og Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Informantene syntes det var vanskelig å plukke ut spesifikke signaler og symptomer på at barn utsettes for seksuelle overgrep, for som politiet sa: «For noen som ikke er utsatt for seksuelle overgrep kan ha de samme signalene som barn som er utsatt for overgrep.» De gjennomgående signalene hos barna er i følge informantene utsagn, tegn på endret atferd, enten innagerende eller utagerende, psykosomatiske og somatiske plager, reaksjoner på sanseinntrykk, hygiene og seksualisert atferd, både gjennom lek og språk. Men som sagt syntes informantene det var vanskelig å trekke frem spesifikke signaler eller symptomer ettersom de aller fleste signalene og reaksjonene kan handle om noe annet enn seksuelle overgrep. I forhold til å se etter tegn til seksuelle overgrep, er det i følge informantene viktig å se etter kombinasjoner av uttrykk, og se enkeltbarnet og hvilke forutsetninger det har for å vite ting om seksualitet. Informanten med overgrepserfaring sammenlignet dette med et puslespill, hvor personen må være villig til å se de ulike bitene og deretter legge de sammen:

Så det blir å plusse sammen alle de faktorene man har da, så det blir som et puslespill, for det er så mye og det her er jo og symptomer som kan peke i alle retninger. Men en må ikke utelukke det som en hypotese, det er det man gjør i dag i altfor stor grad. Det må være med som en hypotese.

Begge informantene med bakgrunn i barnehage trakk også frem den vonde magefølelsen som bør etterfølges. I kontakt med barn kan man oppleve å få en dårlig magefølelse og en bekymring, men klarer ikke å sette fingeren på hva det er. Med utgangspunkt i denne magefølelsen handler det i følge informantene om å arbeide videre for å finne hva denne kommer av, og enten avkrefte eller bekrefte en mistanke. For som informanten med overgrepserfaring fortalte, så bør man stoppe opp og tenke hvorfor og hva er det med atferden til barnet som vekker en mistanke: «Det er jo en grunn til atferden til ungene så det gjelds å tenke på det da.»

Barnevernspedagogen og sosionomen trakk frem at selv om de voksne ikke ser eller legger merke til signalene, har barna ofte allerede gitt hint og signaler til de voksne, men at det er de voksne som ikke er flinke nok til å forstå det. Barnevernspedagogen uttalte: «De kan ha bygget seg opp lenge til å tørre å gi disse hinta, også klarer ikke jeg som voksen å ta dette ene hintet. Og da sier de ikke noe mer, og lukker seg.» Informanten med overgrepserfaring poengterer at en barnehagehverdag ofte er travel, hvor det er lett å gå glipp av små øyeblikk

hvor barnet kommer med utsagn som kan gripes fatt i. I følge henne handler det om å være tilstede sammen med barn i her og nå, være gode rollemodeller og gripe fatt i gyllne øyeblikk:

Jeg vet jo plutselig så kommer et barn å tar deg på puppen ikke sant, og da være tydelig på at den her den er privat den vil jeg ha for meg selv, for det er det med kroppen at vi har deler med kroppen som vi har lyst til å ha for oss selv, tissen for eksempel. Da får du en gyllen anledning til å si akkurat det.

Alle som arbeider i barnehager har en plikt til å melde fra til barnevernet dersom det er mistanke om alvorlig omsorgssvikt, mishandling eller seksuelle overgrep mot barn (Barnehageloven, 2005). Fagpersonene føler seg klare på sine arbeidsoppgaver for hvordan de går frem i saker som omhandler seksuelle overgrep. Barnehagene har utarbeidet prosedyrer og handlingsplaner for hvordan slike saker skal behandles, fra man har en mistanke til den er meldt til barnevernet. Det blir skrevet loggbøker og drøftet med leder, og ved en vedvarende bekymring blir det sendt bekymringsmelding til barnevernet. Dermed er det Barne- og familietjenesten (BFT) som har mandat til å avdekke barnets situasjon. Dersom BFT og barnevernet oppdager indisier på seksuelle overgrep anmeldes forholdet til politiet, som overtar etterforskningen for å finne ut av om det foreligger straffbare handlinger. Informantene mente det var viktig å understreke at barnehagen skal melde en mistanke. Barnehagens rolle er ikke å avdekke seksuelle overgrep, men å undersøke bakgrunnen for en bekymring og deretter samle inn opplysninger som enten forsterker eller avskriver bekymringen (Aasland, 2009). I følge Aasland (2009) handler det om å skynde seg langsomt og informantene med overgrepserfaring sa det på denne måten:

...denne tilværelsen har barnet har lært seg å takle, det er hverdagen. Det er bedre å gjøre ting riktig, med hodet på plass og samtale med kolleger og lignende enn å stresser en løsning som kanskje ikke er til barnets og sakens beste. Så man kan tillate seg å "sove" på det, men selvsagt ikke tillate å la saken renne ut i sanden.

#### **4.3 Samarbeid med andre profesjoner**

Et tverrfaglig samarbeid er en viktig forutsetning for å kunne løse komplekse saker, som seksuelle overgrep mot barn, hvor informasjonsutveksling er viktig for å sikre et best mulig resultat (Sosial- og helsedirektoratet, 2003 og Glavin & Erdal, 2013). I følge informantene i barnehagene samarbeider de i hovedsak med BFT, med enhetene barnevern og barne- og ungdomspsykiatrien, når det handler om barn som utsettes for seksuelle overgrep. I tillegg er det også samarbeid med politi, psykolog og Statens Barnehus ved behov. Samarbeidet mellom barnehage og politi oppstår når politiet får en anmeldelse fra barnevernet om et barn i barnehagen. Barnehagen kan i dette tilfellet være en kilde til kunnskap om barnet, og for dem

er det viktig å få snakke med de personene som eventuelt har sett eller hørt ting. Barnehagen kan også bistå politiet på avhørsdagen, ved å være barnets trygge person å forholde seg til, samt å gi politiet best mulig grunnlag til å legge til rette for en god samtale ut fra barnets egne forutsetninger. Dommeravhørene av barn blir deretter foretatt på Statens Barnehus.

Samarbeid på tvers av profesjoner og instanser krever god kommunikasjon og tydelige roller (Glavin & Erdal, 2013). Samarbeidet skal være til det beste for barnet, og det blir her dratt frem betydningen av å kunne søke kompetanse og råd fra hverandres ulike fag- og erfaringsbakgrunn. Dette samarbeidet oppleves i stor grad som positivt for mine informanter i de ulike profesjonene, og i følge dem har det har vært en positiv utvikling de siste årene. Politiet nevner omkring dette:

Og heldigvis har det skjedd noe, for vi begynner å se på andre profesjoner og jeg tror vi har så mye vi kan lære og at vi ikke kan bare sitte å tenke at vi bare skal gjøre slik vi alltid har gjort.

Informanten med overgrepserfaring trakk frem taushetsplikten som en mulig utfordring for samarbeid mellom profesjoner, hvor den kan være til hinder for å avdekke ting. I følge henne sitter de ulike profesjonene på ulik kompetanse om barnet, og taushetsplikten vil dermed kunne hindre viktig kunnskap om et helhetsbilde omkring barnet og dens miljø. Det ser ut til å være et gjennomgående ønske fra alle informantene at det skal være en bedre avklaring omkring de ulike instansenes rolle og en tettere dialog.

#### **4.4 Informantenes erfaringer og tanker om samtaler med barn**

Samtaler med barn om vanskelige og sensitive temaer som seksuelle overgrep, er både faglig og personlig krevende (Gamst, 2011), og dette ble understreket av alle mine informanter. Både hvordan man skal stille de rette spørsmålene og også hvordan man som voksne skal opptre. Politiets tanker om hvordan voksne rundt barnet skal håndtere og handle i saker som dette var:

Den lille tingen vi gjør den enkelte kan utgjør en ganske stor forskjell for et barn! Og da må vi håndtere det riktig, hva skal vi si og hvordan skal vi si det for, for vi må jo hele tiden tenke bevis eller påvirkning... heldigvis så har det blitt sånn at vi har begynt å høre barna mere enn noen andre, for det er jo de barna det gjelder som vi må snakke med.

Tanken bak samtaler med barn bør i følge henne være å ikke påvirke barna i form av ledende spørsmål, som på noen måte kan svekke barnas forklaring i en eventuell rettsak. De ulike

profesjonene og instansene som er informanter i min oppgave har ulikt ansvar i saker hvor det omfatter barn som utsettes for seksuelle overgrep. Og som fagleder i barnehagen sier: «Barnehagen skal ikke finne ut hva som skjedde 2.juledag og sånn, men vi skal gå inn på barnets opplevelse og følelser og prøve å sette ord på hva det kjenner inni seg.» Informantene er klare på at det er barnevernet og politiets oppgave å finne ut hva som har hendt i detaljer. Felles for alle informantene var et ønske om holdningsendring til å tørre å se og våge å spørre.

Politi og sosionom nevner samtalemetoden til Gamst og Langballe (2010) som en nyttig fremgangsmåte for å snakke med barn. Intensjonen med denne kommunikasjonsmetoden er å la barn fortelle og formidle på en så fullstendig og utfyllende måte som de måtte være i stand til, uten påvirkning fra den voksne (Gamst & Langballe, 2010). Politiet benytter denne metoden i sine dommeravhør av barn, mens for barnehagene og Statens barnehus blir denne brukt i en mer moderat form for å bygge opp gode samtaler med barn. Barnehagens personale har et godt utgangspunkt til å snakke med barn ut fra kjennskapen til barna og deres forutsetninger. Den kompetansen som barnehagens personale innehar vil også være av betydning for politiet i et dommeravhør av barnet.

I følge mine informanter handler det i samtaler med barn om å være imøtekommende ved å høre, lytte og være tilstede for barnet. Sette seg ned på barnets nivå og vise at du har tid. Som voksne må man se hva barnet har behov for, snakke med og anerkjenne deres følelser. Være tilgjengelig for barna og vise at de kan snakke med oss hvis det er noe. Som mine informanter uttrykte det vil en trygg og støttende voksen, som barnet har tillit til, kunne være nok til at barna ønsker å si noe når de måtte være klare for det. I følge Gamst & Langballe (2010) vil barn som tidlig får erfaring med å bli tatt på alvor av voksne, lettere kunne formidle eller fortelle om noe som er vanskelig. Barnets motivasjon, evne og forutsetninger til å snakke avhenger av hvordan barnet blir møtt og personens kommunikasjonsferdigheter (ibid.). I følge mine informanter handler det om å vise anerkjennelse, respekt og aktiv lytting til barns ulike uttrykk. De voksne må også tørre å være stille og ikke snakke, og la barna få ta ting i sitt tempo. Faglederen i barnehagen mente at vi må ha respekt for at et barn kanskje har holdt på en hemmelighet lenge, og på den måte være forsiktig med å bryte ned det hun kalte «barnets forsvarsverk.»

Informanten med overgrepserfaring fortalte at hun selv som barn opplevde svært motsetningsfylte følelser, hvor hun var redd voksne, samtidig som hun ønsket å bli sett og bekreftet av dem. Hun ønsket å bli reddet, uten å kunne sette ord på hva hun ønsket å bli

reddet fra, men var samtidig redd for å bli avslørt. Informanten var 18-19 år første gangen hun fortalte det til noen, og det var heller ingen lærere eller andre voksne rundt henne som spurte hvordan hun hadde det før hun gikk på videregående. Selv om hun ikke fortalte noe til denne læreren som spurte, sitter opplevelsen igjen hos vedkommende, og hun understreker at barn som opplever å bli utsatt for seksuelle overgrep trenger å bli sett og få bekreftet verdien dem har: «Positiv bekreftelse og mestring blir veldig viktig for sånne barn altså som du har sånn uro for, for man har jo gjerne en magefølelse, det er noe som ikke stemmer her og vær da ekstra god mot den da.»

I forhold til å arbeide bevisst med å åpne opp for samtaler med barn trekker informantene i barnehagene og informanten med overgrepserfaring frem bruken av bøker, tegninger, barnekonvensjonen, temaarbeid, film og samlingsstunder sammen med barna. Dette kan ses i lys av Eide & Winger (2003) og Øvreeide (2009) som trekker frem bruken av støttmateriell som et hjelpemiddel til å få barn til å snakke og fortelle, hvor materialet kan være til hjelp for å utløse gjenkjenningsreaksjoner og beskrivelser hos barnet. Det handler om å legge til rette for situasjoner som gir rom og anledning til å snakke (Aasland, 2009). Informanten med overgrepserfaring tenker også at helsesøster kan bidra med å komme inn i barnehagen og fortelle om hans eller hennes kjennskap til barns ulike erfaringer, deriblant at noen lever under ulike hjemmeforhold. Her mener informantene at det handler om å snakke om og få barn til å forstå at det her skjer andre også, og det er ikke farlig å fortelle det: «..alt handler om hvordan man klarer å presentere det for ungene tenker jeg..» På den måten gjøres temaet til noe mer begripelig, barna får ord og begreper, det viser at det er trygt å fortelle og dermed kan barna kanskje tørre å snakke om det. Informanten med overgrepserfaring uttrykker det med:

Vi må jo hjelpe de her ungene til å finne ord, til å finne språk, og få en forståelse for at det er flere enn meg som har det sånn... skal vi kunne snakke om det her så må vi gi dem noen verktøy, gi dem noen ord.

For alle profesjoner og voksne rundt barnet handler det i følge politiet og personen med overgrepserfaring om å gi barnet muligheten til å snakke, selv om barnet ikke ønsker å si noe. Deres tanker er at så lenge barn får muligheten til å snakke, og de ser at det faktisk er noen som er der og vil lytte når de er klare til å fortelle, blir det lettere å gå veien om å bli hørt senere hvis de føler for å si det senere.

Informantene var opptatt av når voksne åpner for samtale med barn må man også tørre å høre det barnet sier, og den voksnes reaksjon på barns utsagn er av betydning for barnets oppfatning av seg selv og omgivelsene. Barnevernspedagogen trakk eksemplvis frem

reaksjonen stor overraskelse, hvor den voksne sier «Nei, det tror jeg ikke pappa har gjort». Dermed er det sannsynlig at barnet ikke forteller mer. En annen reaksjon er sjokk, som kan få barnet til å føle at de har gjort noe galt, og dermed lukker seg igjen. Videre nevnte barnevernspedagogen at de voksne heller ikke bør forvandle seg og sin oppførsel ovenfor barnet. I følge henne kan det hende at det barnet trenger vedkommende til å være den som han eller hun var før, og barnet dermed slipper tanken om at når han eller hun fortalte det til «Pia» så ble hun annerledes og forandret seg.

For å få barnet til å fortelle mer henviser informantene til bruken av åpne spørsmål. Faglederen opplever spesielt et spørsmål som veldig nyttig for å åpne opp for videre samtale: «åhh..hva skjedde?». Hun hevder det er et nøytralt spørsmål, hvor vedkommende samtidig viser seg som en person som tåler å høre. I følge barnevernspedagogen og sosionomen er det viktig å prøve å få til en fornuftig avslutning på samtalen med barnet, som gir mulighet til å kunne ta samtalen opp igjen senere. I etterkant av samtalen med barnet trekker fagpersonene frem bruken av loggbøker og notater hvor det skrives ned hvilke spørsmål som ble spurte, hva barnet sa og hvordan barnet var. For i følge politiet så er det sånne spørsmål som politiet stiller i politiavhør.

En vinkling som barnevernspedagogen tok opp var å ikke gi barn lovnader om å hemmeligholde barnets utsagn. I følge henne er det kanskje lett og si «nei, jeg skal ikke si det til noen» før man får vite hva barnet faktisk skal si. Hun mente man heller burde gå frem med si og forklare at noen ting kan man ha som hemmeligheter, mens noen ting må man kanskje fortelle videre, og forklare at grunnen til at man forteller det videre er for å kunne hjelpe barnet. Ved å være ærlig overfor barnet viser man seg som en trygg og tillitsfull person. Et annet dilemma som informantene diskuterte var barnets troverdighet, og som faglederen uttrykte det: «du skal aldri ikke tro på, undersøk det heller.» I følge politiet må vi være åpen for barns utsagn, møte barnet på det de sier, snakke med det og vær nysgjerrig.

I forhold til tidligere studier som tilsier at barn ofte ikke forteller om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår, er informantene enige om at barn kan trues til taushet og har en sterk lojalitet til overgriperen. Videre nevner de at barna kan ha en følelse av skyld og skam for å ha vært en del av disse handlingene, og kanskje også en ambivalent følelse om at det som hendte var godt. Mange av barna vet heller ikke at det er ulovlige handlinger som de utsettes for, og i følge politiet er ikke barna vant med noe annet enn at pappaen kommer på rommet og koser litt ekstra. Barna kan synes det er ekkelt og rart, men



det er på en måte ikke nok til si det til noen. Men etter hvert som barnet blir eldre vil det skjønnere at dette ikke er normalt og de kan få en bedre forståelse for at dette er noe som hverken er greit eller lov. Samtidig trakk informanten med overgrepserfaring frem at barn i barnehagealder mangler ord og uttrykk på det de opplever og utsettes for, og på den måten vanskelig kan uttrykke seg verbalt, noe også hun selv erfarte: «.jeg mangla jo ord på det, jeg hadde ikke ord for det jeg hadde opplevd.»

Informantene var samtidig klar på at barn sender ut signaler, kommer med utsagn og endrer atferd, uten at de voksne er flinke nok til å oppfatte disse og gripe fatt i det. Sosionomens tanker var at man som voksne rundt barnet sitter inne med mye informasjon som man ikke handler på. Og det var også tanker om at det er mye verre og mer ubehagelig ta innover seg det at man har hørt og sett, enn å overse det. Det blir en måte å beskytte seg på selv på.

Informanten med overgrepserfaring uttrykte om dette:

Også tenker man at det er så fælt og at man helst ikke vil høre om det, men så tenker jeg tenk på de stakkers ungene som må leve med det her da, da må jo vi jaggu tåle å høre om det.

#### **4.5 Kompetanseheving og tiltak**

Fagpersonene og deres instanser jobber bevisst med kompetanseheving omkring temaet barn som utsettes for seksuelle overgrep. De var opptatt av å holde seg oppdatert, spesielt gjennom kurs, seminar, fagkonferanser og bøker. De trekker spesielt nytten av et godt samarbeid på tvers av profesjoner og instanser frem, hvor man kan oppsøke hverandres faglige kompetanse og drøfte i faglige forumer. Det kommer frem av informantene i barnehagen at de henvender seg, spesielt til BFT, dersom de ønsker veiledning på ulike temaer. Det viktigste blir å vite hvor man kan oppsøke kompetanse dersom det er ønskelig.

De to informantene i barnehagene la stor vekt på betydningen av et godt fagmiljø innad i barnehagen, hvor man diskuterer og evaluerer i ulike fagteam, på personalmøter og planleggingsdager. Og i den ene barnehagen har styreren bevisst valgt å ansette barnevernspedagoger for å få et bredere faglig miljø. Barnevernspedagogen fortalte følgende:

Det at vi er flere yrkesgrupper slik at vi kan spille litt på hverandre, forskjellig utdanning, forskjellige ting som taes opp og at vi da kan spille på og lære av hverandre tenker jeg er veldig viktig, både i barnehage og hvor det enn er. Men kanskje spesielt i en barnehage hvor man kan komme inn tidlig, se ting og få jobbet med ting tidlig.

Fra informantene fremgår det at fenomenet seksuelle overgrep mot barn rommer veldig mye forskjellig og setter store krav til enkeltpersonen. Alle saker og personer er ulike, og det handler derfor også mye om å tilegne seg kompetanse etter hvert som man står oppe i en sak. Som politiet nevnte så handler det om å gjøre en så riktig jobb som mulig, og heller lære av de eventuelle feilstegene man gjør underveis.

Informanten med overgrepserfaring trekker frem en kulturendring og skolering for alle som arbeider med barn for å bedre kompetansen på området. Holdninger som å vente og se, ikke våge eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å reagere er fortsatt et allment kjent problem (Aasland, 2009). I følge informanten med overgrepserfaring handler det om å synliggjøre fokuset og ikke late som om fenomenet ikke eksisterer. Personer rundt barna må våge å ta feil, og heller tenke at så bra at det ikke var noe. Barnehagens ledelse og personale har et ansvar overfor disse barna med å reagere ved en mistanke: «Så den kulturendringen den tenker jeg er viktig, men den frykten for å ta feil hindrer mye altså. For tabuet lever i beste velgående.» Hun understreker også betydningen av handlingsplaner for seksuelle overgrep, og at personalet i barnehagen har utarbeidet disse og dermed har kjennskap og eierforhold til dem. I følge henne vil handlingsplaner kunne trygge personalet i sin fremgangsmåte når det gjelder mistanker om seksuelle overgrep eller andre former for omsorgssvikt. Hun ønsker også at temaet synliggjøres for foreldre på foreldremøter i barnehagen, hvor krenkelser blir løftet frem som et fokus:

Da på en måte alminneliggjør man og ufarliggjøres det og samtidig sender man et signal til foreldrene om at man er våken mot det her, og de fleste foreldrene som har rent mel i posen som ikke har grunn til bekymring vil sette pris på det fokuset...

Hun avsluttet intervjuet med disse ordene:

Det foregår over alt, vet aldri hvem overgriper er, vet ikke hvem som blir utsatt for det. Man må være medmenneske først og fremst, uansett om du er fagperson som jobber med barn eller voksne, det viktigste du kan være er et medmenneske. Det er så viktig å tørre å møte, man trenger ikke å være privat, men tørre å være litt personlig.

## 5.0 Drøfting

I dette kapittelet drøftes deler av empirien i lys av den faglige forankringen og problemstillingen for denne oppgaven. Problemstillingen og dens forskningsspørsmål er som nevnt innledningsvis:

- Hvordan kan barnehagens ledelse og personale arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser?
- Hvilke signaler gir barn på at de utsettes for seksuelle overgrep?
- Hvilken verdi vil et samarbeid med ulike profesjoner kunne ha i arbeidet for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om dette?

### **5.1 Holdninger til temaet seksuelle overgrep mot barn**

Seksuelle overgrep mot barn er et komplisert fenomen og alle informantene påpekte at temaet er vanskelig og utfordrende, men utrolig viktig å belyse og jobbe med. Denne tankegangen samsvarer med veilederen fra Sosial- og helsedirektoratet (2003) og Killén (2009). Skal man tro på tendensene i den store omfangsundersøkelsen som ble gjort på 80-tallet, vil det i dagens samfunn være i overkant av 18 500 barn i barnehagealder, 0-5 år, som utsettes for seksuelle overgrep i Norge (jf, kap.2.2). Dermed kommer vi ikke utenom det faktum at seksuelle overgrep forekommer i dagens samfunn. Informanten med overgrepserfaring påpekte at vi nå lever i et samfunn hvor vi vet at seksuelle overgrep mot barn foregår, men samtidig lever tabuet i beste velgående. Av dette fremgår det at seksuelle overgrep mot barn er et underkommunisert problem (Redd Barna, 2013). En tabubelagt holdning vil også kunne gjenspeile seg hos hjelpepersonell rundt barnet. Dette fremgår også som tanker hos mine informanter omkring spørsmålet i forhold til tallene fra Statistisk Sentralbyrå (2009), som viser til at bare fire prosent av bekymringsmeldingene som kommer til barnevernet kommer fra barnehagen. Her kommer det frem av informantene at de tror det kommer av feighet, kunnskapsløshet, manglende interesser og usikkerhet blant personalet og ledelsen.

Nå har det vist seg at det er motstridende diskusjoner omkring reliabiliteten i tallene fra SSB, hvor diskusjonene konkluderer med at tallene i realiteten ligger nærmere 18% (Kristoffersen, 2012). Selv om det er store forskjeller i disse tallene vil det være naturlig å spørre om 18% er et tilfredsstillende tall. Det er ikke utarbeidet måltall som angir hvor stor andel av bekymringsmeldingene den enkelte instans bør ha innenfor den enkelte aldersgruppe, noe som gjør det vanskelig å drøfte disse tallene. Men uansett antall bekymringsmeldinger, er

barnehagens ledelse og personale pliktig til å følge lovverk og rammefaktorer, som tilsier å tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som er til barns beste (Kunnskapsdepartementet, 2011). Med dette forstås også en holdning om å våge å se og reagere.

## **5.2 Signaler og symptomer**

Barn som utsettes for seksuelle overgrep viser stor variasjon i symptom bildet, og det er ingen entydige symptomer, noe som gjør det vanskelig å vite om det er seksuelle overgrep (Sosial- og helsedirektoratet, 2003, Killén, 2009, Sjøftestad, 2009). Dette var også gjennomgående hos mine informanter, og det kom også frem av barnehagelæreren at det gjerne er enklere å se andre former for omsorgssvikt, som eksempelvis vold, da det etterlater fysiske merker. Konkrete tegn som blant annet blåmerker, dårlig hygiene og dårlig med mat er tydelige indikasjoner på fysiske overgrep og vanskjøtsel. Slik jeg tolker det gjør de konkrete tegnene pedagogen sikrere i mistanken om at barnet kan være utsatt for omsorgssvikt. Av dette kan det forstås som om tegn på seksuelle overgrep er lett å overse dersom man bare ser etter fysiske tegn på omsorgssvikt. Dermed vil det være avgjørende å ha kunnskaper om symptomer og signaler som barn som utsettes for seksuelle overgrep kan vise, for å kunne se og oppdage barna som utsettes for det. Så hvilke signaler gir barn på at de utsettes for seksuelle overgrep? De fremtredende symptomene og signalene som kan tyde på seksuelle overgrep, er i følge mine informanter utsagn barnet kommer med, tegn på endret atferd, enten innagerende eller utagerende, psykosomatiske og somatiske plager, reaksjoner på sanseinntrykk, hygiene og seksualisert atferd, både gjennom lek og språk. Alle tegnene er i samsvar med veilederen fra Sosial- og helsedirektoratet (2003), og viser et spekter av ulike symptomer og signaler.

Det kom frem av intervjuene at det er viktig å se etter kombinasjoner av uttrykk hos barn når det gjelder seksuelle overgrep. Informanten med overgrepserfaring sammenlignet dette med et puslespill, hvor personen må være villig til å se de ulike bitene og deretter legge de sammen. Dette innebærer å være oppmerksom på barnet og deres utvikling og dermed også barnets forutsetninger for å vite om eksempelvis seksualitet. For å kunne fange opp barn som det er grunn til å bekymre seg for, er det derfor viktig å ha god generell kunnskap om barns utvikling, og å kunne skille mellom vanlige og uvanlige atferdstrekk. Med tanke på vektleggingen av undervisning om barns utvikling i barnehagelærerutdanningen, kombinert

med at nærmere 90% av alle barn i barnehagealder går i barnehagen, stiller dette barnehagens personale og ledelse i en særstilling til å kunne fange opp barn som av ulike årsaker ikke har det bra, (Øverlien og Sogn, 2007 ; Kvam, 2001; Claussen, 2010 ; Statistisk Sentralbyrå, 2012).

Ettersom barnehagens personale kommer tett innpå barna og foreldrene, kombinert med deres kompetanse på barns utvikling, vil det være rimelig å anta at det er mulig å oppdage barn som utsettes for seksuelle overgrep. Sett i lys av Kari Killén (2009,) som hevder det er kjent at de yngste barna ofte viser signaler og uttrykk mer direkte enn eldre barn, handler det mye om evne og vilje til å se barna. Ettersom barn uttrykker ulike signaler og symptomer, innebærer dette at barnehagens personale må tenke på seksuelle overgrep som en mulighet. Dersom mistanke om seksuelle overgrep er en hypotese hos barnehagens personale og ledelse, vil det dermed kunne være mulig å oppdage disse barna.

### **5.3 Fra bekymring til avdekking**

Informantene var i samsvar med Aasland (2009), klar på at barnehagens rolle ikke er å avdekke seksuelle overgrep, men å undersøke bakgrunnen for en bekymring og deretter samle inn opplysninger som enten forsterker eller avskriver bekymringen. Det kom klart frem av intervjuene at barnehagens personale eller ledelse skal melde en mistanke. Av dette fremgår det at barnehagens personale og ledelse ikke skal ha bevis for at det foregår seksuelle overgrep, men handle og melde til barnevernet om eventuelle mistanker om seksuelle overgrep. Dette er også lovpålagt gjennom barnehageloven (2005) § 22: Opplysningsplikt til barneverntjenesten. Deretter vil det bli barnevernets oppgave å innhente opplysninger som belyser saken og sette inn nødvendige tiltak, og eventuelt sende en anmeldelse til politiet slik at de får etterforske saken (Kvam, 2001; Aasland, 2009).

Et allment kjent problem i dette feltet er holdningen om å vente og se, kanskje man ikke våger eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å gjøre noe som helst. Dette er holdninger som viser et ønske om å beskytte seg selv i motsetning til å beskytte barnet. Igjen vil det være viktig å understreke den meldeplikten som barnehagens personale og ledelse har. Derfor var det i denne oppgaven en intensjon om å få frem gode eksempler på hvordan barnehagens personale og ledelse går frem ved en bekymring. I mine intervju kom det frem at fagpersonene følte seg klare på sine arbeidsoppgaver og fremgangsmåter i saker som

omhandler seksuelle overgrep ut fra tidligere erfaringer, føringer eller tydelige handlingsplaner.

Barnehagene til mine informanter har utarbeidet prosedyrer og handlingsplaner for hvordan slike saker skal behandles, fra man har en mistanke til den er meldt til barnevernet. Disse handlingsplanene vil kunne gjøre personalet tryggere i sitt arbeid, og dermed kunne ufarliggjøre en krevende prosess som seksuelle overgrep er å håndtere. For som politiet nevnte: «Den lille ting vi gjør den enkelte, kan utgjøre en ganske stor forskjell for et barn! Og da må vi håndtere det riktig.» For at en handlingsplan skal fungere på denne måten må hele personalet i barnehagen ha god kjennskap og føle et eierforhold til dem. Bare gjennom å utarbeide og drøfte slike planer i fellesskap vil de kunne føle et eierforhold til handlingsplanene.

#### **5.4 Samarbeid**

I saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn, er det særdeles viktig med et tverrfaglig samarbeid med informasjonsutveksling og koordinering av arbeidet for å unngå feilgrep, hindre dobbeltarbeid, og for å sette inn riktige innsatser til riktig tid, og generelt for å sikre et best mulig resultat (Sosial- og helsedirektoratet, 2003, Glavin & Erdal, 2013). Dette var også gjennomgående tanker hos mine informanter som så en stor verdi i et tverrfaglig samarbeid mellom ulike profesjoner og instanser. Ut av intervjuene kom det frem at samarbeidet skal være til det beste for barnet, hvor de ulike profesjonene og instansene jobber med hverandre og for hverandre.

Ut fra mine funn vil jeg følgelig drøfte hva de ulike profesjonene og instansene kan lære av hverandre i forhold til å arbeide for at barn skal tørre å fortelle om sine opplevelser. Barnehagens personale står i en særstilling til å møte barn og deres foresatte, og har dermed muligheter til å oppdage de barna som ikke har det like bra. Gjennom daglig kontakt og nære relasjoner til barna har de gode muligheter til å opparbeide tillit og legge til rette for et trygt miljø for barna. Denne grunnleggende tilliten og tryggheten må være til stede for at et barn skal tørre å snakke om noe han eller hun har holdt på som en hemmelighet lenge. Dermed mener jeg på bakgrunn av utsagn fra mine informanter at det er mye å hente på et nært samarbeid mellom barnehagens personale og andre profesjoner. Politiet fortalte det med disse ordene, som også er nevnt i empirien: «... jeg tror vi har så mye vi kan lære og at vi ikke kan bare sitte å tenke at vi bare skal gjøre slik vi alltid har gjort.»

Min informant i politiet har videreutdanning i dommeravhør og kommunikasjon med barn, hvor det handler om å ikke påvirke barna og deres svar i et eventuelt politiavhør. Denne kompetansen vil det også være verdifullt for personalet i barnehagen, hvor det handler om å håndtere en sak så riktig som mulig. Barnehagen skal ikke være instansen som skal avdekke seksuelle overgrep, derfor vil det være avgjørende og vite hvordan man skal kommunisere med barnet på en måte som ikke vil ødelegge barnets troverdighet i en eventuell rettsak.

Informanten med overgrepserfaring trakk frem taushetsplikten som en mulig utfordring for samarbeid mellom profesjoner. Hennes tanker kan ses i lys av Asbjørn Kjønsstad (2009), som tar opp taushetsplikten som en årsak til at det er lite samarbeid og utveksling av opplysninger mellom etatene, når det gjelder barn som utsettes for omsorgssvikt. Taushetspliktens formål er å beskytte personvernet, ved å hindre adgang eller kjennskap til personlig opplysninger. I følge informanten sitter profesjonene og instansene på ulik kompetanse om barnet, og taushetsplikten vil dermed kunne hindre viktig kunnskap om et helhetsbilde omkring barnet og dens miljø. Overtredelse av taushetsplikten er straffbart, men det går klart frem av lovverket at taushetsplikten for barnehagens personale og ledelse opphører dersom det er mistanke om alvorlig omsorgssvikt, deriblant seksuelle overgrep. Ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt går taushetsplikten over til meldeplikt og opplysningsrett, som dermed gir muligheter for samarbeid mellom profesjoner og etater (ibid.). Kanskje er det heller at personer ser muligheten til å gjemme seg bak taushetspliktens bestemmelser, for å slippe å erkjenne bekymringen for et barn. Det er dermed holdninger, mangelfull kunnskap og ledelse som kan være grunnen til dårlig samarbeid og avdekking av seksuelle overgrep mot barn. Det er derfor disse punktene som kanskje må endres for å bedre det tverretatlige samarbeidet. Som det går frem av lovverket og Skogen, Vaagan Slåtten & Tellefsen (2008), foreligger det en klar meldeplikt for barnehagens personale og ledelse dersom det de har grunn til å tro at et barn blir utsatt for alvorlige former for omsorgssvikt. Ut fra dette fremgår det at taushetsplikten ikke skal være til hinder for å melde en bekymring eller samarbeid mellom profesjoner og etater.

Det ser ut til å være et gjennomgående ønske fra alle informantene at det skal være en bedre avklaring omkring de ulike instansenes rolle og en tettere dialog. Det er selvfølgelig spørsmål om både økonomi og tid, men kanskje kunne de ulike instansene ha mer samarbeid og følge opp hverandre tettere. De sitter inne med ulik kunnskap om barnet, rettssikkerhet og oppfølging.

## **5.5 Foreldresamarbeid**

Et annet viktig aspekt ved arbeidet med seksuelle overgrep i barnehagen, er samarbeidet med foreldre. I barnehagen er foreldresamarbeidet en vesentlig del av hverdagen, med en tett kontakt og dialog (Kunnskapsdepartementet, 2011). Samtidig tenker informanten med overgrepserfaring at denne daglige og forholdsvis tette kontakten med foreldrene kan være til hinder for å melde bekymringer omkring et barn. Når det kommer til mistanker om vold eller seksuelle overgrep påpeker Søftestad (2005) at barnehagens personale eller ledelse skal melde bekymringen til barnevernet uten å informere foreldrene. Ved å få et tett forhold til foreldrene vil det være vanskelig å kunne mistenke dem, og som om informanten uttrykker det: «Man blir så knyttet til foreldrene at man får en slags misforstått lojalitet, for lojaliteten bør jo ligge til barnet.» Overgriperen kan være hvem som helst, mor, far, besteforeldre, onkler eller venner av familien, men det som er sikkert er at man kan aldri vite hvem som er overgriper med mindre barnet klart forteller. Dermed kan man heller ikke utelukke foreldre som eventuelle overgripere, og for å beskytte barnet skal dermed bekymringsmeldingen gå uten å informere foreldrene. Dersom det er foreldre som er overgripere og de blir informert vil det kunne være til hinder og i verste fall ødelegge hele etterforskningen. Foreldresamarbeidet skal ikke settes foran barnets sikkerhet og behov for beskyttelse (Eriksen & Germeten, 2012).

Informanten med overgrepserfaring trakk frem at temaet seksuelle overgrep og krenkelser kan være et tema på foreldremøter. Dette kan ha to perspektiv, i beste fall forebyggende, og kan være med på å alminneliggjøre et tabubelagt tema. Ved å vise at man er en barnehage med et personale og en ledelse som har fokus på temaet, vil det forhåpentligvis kunne virke preventivt i forhold til eventuelle overgripere og overgrep. De foresatte som, som informanten med overgrepserfaring uttrykte det, «har rent mel i posen», vil antakeligvis sette stor pris på at barnehagen har barnets beste i fokus. Samtidig kan barnehagen være en arena for å forebygge tabuet omkring seksuelle overgrep mot barn ved å tørre å snakke om dette og informere foresatte.

## **5.6 Samtaler med barn**

Samtaler med barn om vanskelige og sensitive temaer som seksuelle overgrep, er både faglig og personlig krevende (Gamst, 2011), og dette blir også understreket av alle mine informanter. Både hvordan man skal stille de rette spørsmålene og også hvordan man som



voksne skal opptre. Så hvordan kan barnehagens personale og ledelse arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser?

Ut fra mine intervju tolker jeg det som at personalets tilstedeværelse, holdninger og kompetanse til barnet i barnehagen er forutsetninger for at barn ønsker å snakke. Det går frem at en trygg og støttende voksen, som barnet har tillit til, vil kunne være nok til at barna ønsker å si noe når de måtte være klare for det. Barn som utsettes for seksuelle overgrep av en voksen opplever svik og kan miste tilliten til voksne (Finkelhor & Browne 1985). Dermed blir det de voksnes oppgave å opparbeide tillit hos barnet ved å vise at man er der for barnet, og gjøre barnet trygg i barnehagen. Dette kan ses i lys av Gamst & Langballe (2010) som viser til at barn som tidlig får erfaring med å bli tatt på alvor av voksne, lettere kan formidle eller fortelle om noe som er vanskelig. I følge mine informanter handler det om å ha tid og vise anerkjennelse, respekt og aktiv lytting til barns ulike uttrykk, og respektere barnets tempo ved å tørre å være stille og ikke snakke. Ut av dette stiller jeg spørsmålet: har barnehagens personale tid til å se og høre barna? Undersøkelsen som ble gjort av NTNU Samfunnsforskning i 2012, viste nemlig bekymringsfulle sider ved barns opplevelse av barnehagehverdagen. Av undersøkelsen går det frem at tre av fem barn mener de voksne har for dårlig tid, og over halvparten av barna får ikke kontakt med en voksen når de trenger det. Dette er bekymringsfull lesing med tanke på at nærmere 90% av alle barn i barnehagealder, tilbringer store deler av sin hverdag i barnehagen. Jeg kommer tilbake til denne forskningens resultater og drøfter den videre senere i kapittelet.

I arbeidet med å få barn som utsettes for seksuelle overgrep til å tørre å fortelle om det, kommer det frem i empirien at barnehagens personale kan arbeide bevisst med å åpne opp for samtaler gjennom bruken av bøker, barnekonvensjonen, tegninger, temaarbeid, film og samlingsstunder sammen med barna. Dette kan ses i lys av Eide & Winger (2003) og Øvreeide (2009) som trekker frem bruken av støttmateriell som et hjelpemiddel til å få barn til å snakke og fortelle, hvor materialet kan være til hjelp for å utløse gjenkjenningsreaksjoner og beskrivelser hos barnet. Slike situasjoner og støttmateriell kan også bidra til en god relasjon mellom barn og voksen, og gjøre dialogen enklere både for barnet og den voksne ved å fange og dele barnets interesse. Barn leser kroppsspråk og den non-verbale kommunikasjonen lett, så det er dermed viktig med en genuin interesse og oppriktighet hos den voksne (Gamst, 2011). Disse situasjonene kan også ses i lys av forskningen til Jensen et al. (2005), som i sin undersøkelse fant ut at barns beretning om overgrep var en dialogisk prosess som ble mindre vanskelig dersom barnet opplevde at det ble

skapt en anledning til å snakke, at det hadde en hensikt å fortelle, og at det ble etablert en tematisk forbindelse til overgrep. Fra informantene går det frem at dersom personalet legger til rette for samtaler med barn, må man også tørre å høre det barnet har å fortelle. Dersom kropp og seksualitet aldri blir snakket om vil barnet mest sannsynlig aldri tenke på å fortelle om sine opplevelser, eller lukke seg helt og aldri fortelle det til noen i barnehagen.

Videre tilsier mine funn at bruken av åpne spørsmål som nyttig for å åpne opp for videre samtale. Faglederen i barnehagen opplevde et spørsmål som spesielt nyttig: «åhh..hva skjedde?». Spørsmålet er nøytralt ladet og som voksen viser man seg samtidig som en person som tåler å høre. Disse spørsmålene kan ses i lys av Gamst & Langballe`s (2011) kommunikasjonsmetode, hvor intensjonen er å la barn fortelle og formidle uten påvirkning fra voksne. Hensikten er å kunne føre en naturlig flytende og vekslende dialog, uten å lede i retning av oppfatninger og antagelser som kan påvirke barnets utsagn og forklaringer. I denne formen for kommunikasjon blir barnets utsagn anerkjent og respektert, samt at det ikke påvirker barnets opplevelser og fortelling og dermed også ivaretagelse av barnets troverdighet i et eventuelt dommeravhør og rettsak. Det er som nevnt tidligere heller ikke barnehagens rolle å avdekke seksuelle overgrep og man trenger ikke å intervensere barnet i en samtale. Hensikten for barnehagens personale og ledelse må være å ivareta barnet, høre og være tilstede for det på en profesjonell måte.

Barnehagens arbeid med barna og denne tematikken handler også i stor grad om å gi barna verktøy til å kunne uttrykke seg. Informanten med overgrepserfaring beskrev det på følgende måte:

Vi må jo hjelpe de her ungene til å finne ord, til å finne språk, og få en forståelse for at det er flere enn meg som har det sånn... skal vi kunne snakke om det her så må vi gi dem noen verktøy, gi dem noen ord.

I tillegg til å gi barnet verktøy i form av ord og begreper, og dermed muligheter til å uttrykke seg verbalt, vil det også kunne hjelpe barnet til å begynne å bearbeide de traumene som seksuelle overgrep er (Dyregrov, 2004). Denne bearbeidingen kan ses i lys av teoretikeren Aaron Antonovskys teori om muligheten til å hankses med belastende opplevelser, som eksempelvis seksuelle overgrep. Han hevder dette er avhengig av den enkeltes opplevelse av sammenheng i tilværelsen (Antonovsky, 2000). Opplevelsen av sammenheng handler i følge han om begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Sett i lys av fenomenet seksuelle overgrep handler det for voksne rundt barnet om å hjelpe barnet til å få en forståelse av tilværelsen, ved å gjøre opplevelsene begripelige for barnet selv, og la barnet få ord, begreper,

kunnskap og kompetanse til å kunne uttrykke seg om sin opplevelsesverden. Dersom barnet ikke har ord til å kunne uttrykke seg og sine opplevelser, vil barnet heller ikke fortelle eller kunne begynne bearbeidingen av traumet det er utsatt for. Barnehagens personale og ledelse har her en krevende, men viktig oppgave, hvor temaet seksualitet må tas opp på en naturlig måte for å kunne gi barna kompetanse om temaet.

Informanten med overgrepserfaring trakk frem, som en mulig utfordring i arbeidet med å jobbe for at barn skal tørre å berette, at en barnehagehverdag ofte er travel og det dermed er lett å gå glipp av små øyeblikk hvor barnet kommer med utsagn eller tegn. Disse tankene styrkes av undersøkelsen som ble gjort i 2012, av NTNU Samfunnsforskning (Bratterud, Sandseter og Seland, 2012). Undersøkelsen viste blant annet at tre av fem barn mente de voksne har for dårlig tid, og over halvparten oppnår ikke kontakt med en voksen når de trenger det. I barnehagen vil det være rimelig å anta at det er barna som skal være første prioritet, og en kan derfor stille seg spørsmålet om hva personalet i barnehagen bruker tiden på? Barnehagen har unektelig en travel hverdag hvor rammeplaner og årsplaner skal følges, møter skal avholdes og arbeid skal dokumenteres og evalueres. Barnehagens bemanning er også et hett tema i samfunnsaktuelle debatter. Monica Seland uttalte til Dagsavisen at for store barnegrupper med for få voksne, mangel på vikarer, samt ulike praktiske oppgaver stjeler tid fra barna (Fladberg, Amundsen & Jørgensen, 2012). Dermed vil det være naturlig å tro at også mangel på tid hos barnehagens personale fører til at barn som utsettes for seksuelle overgrep ikke blir oppdaget.

Sett ut fra funnene omkring min problemstilling om hvordan kan barnehagens ledelse og personale kan arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser, så kan det se det ut til at det handler om, i like stor grad som om barna tør å fortelle om sine opplevelser, at de voksne rundt barnet også tør å høre hva barnet har å fortelle. Sett fra barnets perspektiv kan en tenke seg disse ordene: «Orker du å høre hva jeg har å fortelle?»

## **5.7 Veien videre**

Selv om seksuelle overgrep mot barn er et kjent fenomen i dagens samfunn, er det fortsatt i stor grad tabubelagt (Søftestad, 2008). Og holdninger som å vente og se, ikke våge eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å reagere er fortsatt et allment kjent problem (Aasland, 2009). Informanten med overgrepserfaring trekker frem en kulturendring og skoloring for alle

som arbeider med barn for å bedre kompetansen og holdningene til temaet. Dette kan ses i lys av Gamst (2011) som ønsker holdningsendring til å tørre å se og våge å spørre. I følge informanten med overgrepserfaring handler det om å synliggjøre fokuset og ikke late som om fenomenet ikke eksisterer. Dersom fenomenet fortsetter å underkommuniseres i samfunnet vil det heller ikke foregå endringer i arbeidet med det, og det vil fortsette å gå utover uskyldige barn. Barnehagens ledelse og personale har et ansvar overfor disse barna å reagere ved en mistanke.

Selv om arbeidet i barnehagen er tuftet på barnekonvensjonen (1989) og barnehageloven (2005), hvor det er både eksplisitte og implisitte føringer for arbeidet med barn som utsettes for seksuelle overgrep, savner informantene i barnehagene og informanten med overgrepserfaring mer konkrete føringer og lovverk for barnehagene, som tydelig omhandler seksuelle overgrep. Det kom i 2012 forslag til ny barnehagelov gjennom Øie-utvalgets NOU: *Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene*. Utvalget tar blant annet opp temaet krenkelser mot barn, hvor de kommer med et nytt lovforslag gjennom §10, hvor fokuset er på det psykososiale miljøet (Kunnskapsdepartementet, 2012, s. 383). Med utgangspunkt i denne lovparagrafen skal barnehagens ledelse og personale arbeide aktivt og systematisk med å fremme det psykososiale miljøet, og undersøke og handle ved eventuelle mistanker om at barn utsettes for krenkelser. Utvalget legger vekt på mobbing i deres avgrensning av begrepet krenkelser. Ut fra Øie-utvalgets arbeid var det et ønske fra informanten med overgrepserfaring om å gjøre krenkelser om til noe større en bare mobbing, for det finnes mange ulike former for krenkelser, hvorav seksuelle overgrep er en form for grove krenkelser. NOU `en ble vurdert av Kunnskapsdepartementet 22.mars 2013 i Melding til Stortinget nr. 24, og deres respons er at det skal vurderes nærmere før det eventuelt føres nye krav i barnehageloven. Dermed er det fortsatt bare et forslag til ny lov og det kan gjøres endringer. Dermed anser jeg det som en mulighet å fremme forslaget om å gjøre krenkelser om til å omhandle alle former for krenkelser som barn kan utsettes for, også grove krenkelser som vold og seksuelle overgrep. Tydeligere lovverk med klare føringer vil mest sannsynlig kunne gjøre barnehagens personale og ledelse mer bevisst i sitt arbeid og samfunnsansvar, og dermed også bidra til kompetanseheving og holdningsendring til temaet. Bare ved å ta tak i og erkjenne fenomenet seksuelle overgrep mot barn, vil barn som utsettes for seksuelle overgrep ha større sjanse for å bli oppdaget.

## 6.0 Avslutning

Seksuelle overgrep er alvorlige krenkelser som påføres barnet, og arbeidet med seksuelle overgrep mot barn er en krevende og komplisert prosess, både faglig og personlig. Statistikken tilsier at i overkant av 18 500 barn i barnehagealder i Norge utsettes for seksuelle overgrep (jf. Kap. 2.2). Dette er bare et grovt overslag gjort på bakgrunn av omfangsundersøkelsen til Sætre, Holter og Jebsen fra 1986. Uansett om antallet er større eller mindre, vil vi ikke komme utenom det faktum at seksuelle overgrep mot barn forekommer, og barnehagen som instans står i en særstilling til å møte nesten alle barn i Norge, også de som utsettes for seksuelle overgrep (Øverlien & Sogn, 2007, Bratterud & Emilsen, 2011).

Ut av mitt forskningsspørsmål omkring hvilke signaler barn gir på at de utsettes for seksuelle overgrep går det frem at det barn viser stor variasjon i symptombildet, og det er ingen entydige symptomer, noe som gjør det vanskelig å vite om det er seksuelle overgrep (Sosial- og helsedirektoratet, 2003, Killén, 2009, Søftestad, 2009). Tidligere studier viser også at barn ofte ikke forteller verbalt om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2012). Dette stiller derfor store krav til personalets kompetanse og kunnskaper om barns utvikling og atferd, og en evne og vilje til å tenke seksuelle overgrep som en mulig hypotese. Derfor var mine tanker og utgangspunktet for denne oppgave, ettersom seksuelle overgrep sjelden resulterer i fysiske skader og det ikke finnes noen entydige symptomer på seksuelle overgrep, at er det avgjørende at et barn kan berette om overgrepet for å få misbruket til å stoppe. Så tilbake til min problemstilling, hvordan kan barnehagens ledelse og personale arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser? Mine funn indikerer kort oppsummert at en trygg, kompetent og støttende voksen, som barnet har tillit til og som har tid, vil kunne være nok til at barna ønsker å si noe når de måtte være klare for det. I følge Gamst & Langballe (2010) vil barn som tidlig får erfaring med å bli tatt på alvor av voksne, lettere kunne formidle eller fortelle om noe som er vanskelig. Det kommer også frem at barnehagens personale kan arbeide bevisst med å åpne opp for samtaler gjennom bruken av bøker, tegninger, temaarbeid, film og samlingsstunder sammen med barna. Mine resultater viser her klare likhetstrekk til den tidligere forskningen til Jensen et al. (2005), som i sin undersøkelse fant ut at barns avdekking av overgrep var en dialogisk prosess som ble mindre vanskelig dersom barnet opplevde at det ble skapt en anledning og omgivelser til å snakke.

Mitt andre forskningsspørsmål handlet om hvilken verdi et samarbeid med ulike profesjoner kan ha i arbeidet for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om dette. Ut fra intervjuene kom det frem at samarbeid mellom instanser og profesjoner er av stor verdi for dette arbeidet. Samarbeid skal være til det beste for barnet, hvor de ulike profesjonene og instansene jobber med hverandre og for hverandre. Barnehagen sitter inne med kompetanse om enkeltbarnet, deres utvikling og forutsetninger, som både barnevern og politi kan dra nytte av. I tillegg sitter politi med videreutdanning i dommeravhør med barn med mye kunnskap i hvordan kommunisere med barn, hvor det handler mye om å ikke påvirke barna og deres svar i et eventuelt politiavhør. Denne kompetansen vil det også være viktig å ha for personalet i barnehagen, ettersom barnehagen ikke skal avdekke seksuelle overgrep, og det derfor vil være avgjørende og vite hvordan man skal kommunisere med barnet på en måte som ikke vil ødelegge barnets troverdighet i en eventuell rettsak.

Selv om seksuelle overgrep mot barn er et erkjent problem i dagens samfunn, er det fortsatt et tabubelagt tema, og holdninger som ikke å våge å se, eller overse preger samfunnet. Ved at barnehagens personale og ledelse står i en særstilling til å kunne se og oppdage barn som ikke har det bra, kommer det frem av mine funn at det trengs et sterkere fokus og større bevisstgjøring til temaet for at arbeidet skal bedres. Skal holdningene og arbeidet med temaet bli bedre er dette noe som må bearbeides også av styresmakter, og deretter bli gitt som klare føringer for barnehagens personale og ledelse. Derfor ser jeg det som en mulighet å fremme forslaget om endring av fokus overfor Kunnskapsdepartementet og Øie-utvalgets forslag til ny barnehagelov (Kunnskapsdepartementet, 2012). Min informant med overgrepserfaring og mitt eget ønske er å gjøre krenkelser om til å omhandle alle former for krenkelser som barn kan utsettes for, også grove krenkelser som vold og seksuelle overgrep. Ved å ta tak i og erkjenne fenomenet seksuelle overgrep mot barn, vil barn som utsettes for seksuelle overgrep kunne bli oppdaget i større omfang enn det gjøres i dag. For som informanten i politiet sa: «Den lille ting vi gjør den enkelte, kan utgjøre en ganske stor forskjell for et barn! Og da må vi håndtere det riktig.»

Prosessen har vært lang og møysommelig, og jeg sitter igjen med en følelse om at det meste handler om å inneha en vilje til å se og erkjenne at seksuelle overgrep er noe som foregår, og dermed også handle. Et allment kjent problem i dette feltet er holdningen om å vente og se, kanskje man ikke våger eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å gjøre noe som helst. Dette er holdninger som viser et ønske om å beskytte seg selv som person, i motsetning til å beskytte barnet som faktisk blir utsatt for seksuelle overgrep. Arbeidet i barnehagen er tuftet

på barnehageloven (2005), barnekonvensjonen (1989) og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2011), og felles for disse føringene er tanken om barns beste. Mine funn tilsier at barn gir tegn, signaler eller uttrykk på at noe er galt, uten at barnehagens personale og ledelse ser, eller faktisk velger å overse disse. Derfor velger jeg å se det fra et tenkt barneperspektiv og formulerer et spørsmål til barnehagens personale og ledelse:

Orker du å høre hva jeg har å fortelle?





## *Referanseliste*

- Aasland, M. W. (2009). ”...Si det til noen...”. *En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium: at tåle stress og forblive rask*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Bae, B. & Waastad, J.E. (1992). Erkjennelse og anerkjennelse – en introduksjon. I Bae, B. & Waastad, J.E. (red.), *Erkjennelse og anerkjennelse. Perspektiv på relasjoner*. (s.9-32). Oslo: Universitetsforlaget AS
- Barnehageloven, LOV-2005-06-17-64. § 22. (2005) Lokalisert på <http://www.lovdata.no/all/tl-20050617-064-006.html#23>
- Barne- og familiedepartementet (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Lokalisert 08.03.2013 på [http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns\\_barnekonvensjon.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf)
- Barnevernloven, LOV-1992-07-17-100. (2012). Lokalisert 09.03.2013 på <http://www.lovdata.no/all/nl-19920717-100.html>
- Befring, E. (2007). *Forskingsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.
- Bratterud, Å og Emilsen, K (2011). *Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn*. Sluttrapport Forebygging 2007/1/0186. Rapport 18/2011. Skriftserien til barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.). (2012). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Claussen, C.J. (2010). *Det er noe med den ungen. Fra bekymring til handling*. Oslo: SEBU Forlag
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Drugli, M.B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. (2.utgave). Oslo: Cappelen Akademisk
- Dyregrov, A. (2004). *Barn og traumer, en håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Eide, B.J. & Winger, N. (2003). *Fra barns synsvinkel. Intervju med barn – metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Eriksen, E. & Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole. Møte mellom barn, foreldre, og profesjoner*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Finkelhor, D. & Browne, A. (1985). *The traumatic impact of child sexual abuse : A conceptualization*. American journal of orthopsychiatry, s.530-541.
- Fladberg, K.L., Amundsen, I.H. & Jørgensen, J. (2012, 23.august). Synes de voksne har for dårlig tid. *Dagsavisen*. Lokalisert 11.05.2013 på <http://www.dagsavisen.no/samfunn/synes-de-voksne-har-for-darlig-tid/>
- Gamst, K. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Gamst, K. & Langballe, Å. (2010). Kommunikasjon med barn. Den strukturerte samtalen. I Claussen, C.J. (red.). (2011). *Det er noe med den ungen. Fra bekymring til handling*. (2.utgave, s.89-122). Oslo: SEBU Forlag
- Glavin, K. & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis. Til beste for barn og unge i Kommune-Norge*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Guðmundsdóttir, S. (2011). *Den kvalitative forskningsprosessen*. I Moen, T. og Karlsdóttir, R. (Red.). *Sentrale aspekter ved kvalitativ forskning*. (s. 15-31). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 29(12), 1395-1413.
- Killén, K.(2004). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K. (2009). *Sveket 1, Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kjeldstadli, K. (2010). *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjønstad, A. (2009). *Taushetsplikt om barn. Kommunikasjon og samarbeid mellom helseetaten, skoleetaten, sosialtjenesten og barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Kleven T.A. (2011). *Forskning og forskningsresultater*. I Kleven, T.A. (red.). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. (2.utgave., s .9-26). Oslo: Unipub

- Kristoffersen, T.A. (2012). *Statistisk barnehageløgn*. Lokalisert 17.04.2013 på <http://barnehageforumstudent.no/showarticle.aspx?ArticleID=2207&CategoryID=53>
- Kunnskapsdepartementet (2006) ... *og ingen sto igjen: Tidlig innsats for livslang læring* (St.meld. nr 16, 2006-2007). Oslo: Departementet.
- Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Departementet
- Kunnskapsdepartementet (2012). *Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene*. (Norges offentlige utredninger [NOU] 2012:1. Oslo: Departementet.
- Kunnskapsdepartementet (2013). *Framtidens barnehage*. (Meld.St.24, 2012-2013). Oslo: Departementet.
- Kvale, S. (2006). *Det kvalitative forskningsintervju* (8. opplag). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvam, M. H. (2001). *Seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lindberg, U.W., & Schantz, B.V. (2002). *Vet du hva det koster? Konsekvenser av seksuelle overgrep*. Oslo: Emilia forlag.
- Lov om barnehager (barnehageloven), LOV-2005-06-17-64 (2012). Lokalisert 09.03.2013 på <http://www.lovdatab.no/all/hl-20050617-064.html>
- Myhren, L. & Steinsbekk, S. (2000). *Avdekking av seksuelle overgrep mot små barn – barnet, metoden og den sakkyndige*. Bergen: Fagbokforlaget
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2007). *Konsekvenser av seksuelle overgrep*. Lokalisert 18.03.2013 på <http://www.nkvts.no/tema/Sider/KonsekvenseravSeksuelleovergrep.aspx>
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2011). *Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge*. Kunnskapsstatus. Revidert 2011. Lokalisert 09.03.2013 på [http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/SeksuelleogFysiskeOvergrepmotBarn\\_Kunnskapsstatus\\_revidert2011.pdf](http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/SeksuelleogFysiskeOvergrepmotBarn_Kunnskapsstatus_revidert2011.pdf)
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2012). *Barns betroelse om seksuelle overgrep*. Lokalisert 25.11.2012 på: <http://www.nkvts.no/tema/Sider/BarnsBetroelseomSeksuelleovergrep.aspx>
- Normann, E.K. (1993). *Barn og seksuelle overgrep*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Olsen, L.O. (2012). *Juss i barnehagen* (3.utgave). Kristiansand: Høyskoleforlaget

- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. (3.utgave). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Postholm, M.B. (2010). *Kvalitativ metode; en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Redd Barna (2013). *Vold og overgrep*. Lokalisert 05.02.2013 på:  
<http://www.reddbarna.no/forstyrr>
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold*. (2.utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandford, G.M. (1997). Studier av seksuelt misbruk av barn: En oversikt, en kritisk gjennomgang og nye data. I Holgersen, A. og Sjøgren, L.H. (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn – et kritisk perspektiv*. (s. 119-136). Bergen: Bokforlaget.
- Skogen, E., Vaagan Slåtten, M., & Tellefsen, M. (2008). *Rett skal være rett. Juridiske og pedagogiske utfordringer i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sosial - og helsedirektoratet (2003): *Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet*. Lokalisert 18.01.2013 på  
[http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00001/IS-1060\\_1481a.pdf](http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00001/IS-1060_1481a.pdf)
- Statens Barnehus (2012). *Informasjon om seksuelle overgrep -for voksne*. Lokalisert 09.03.2013 på <http://www.statensbarnehus.no/barnehus/alesund/isv/>
- Statistisk sentralbyrå (2009): *Barnevern. Auke i talet på barnevernsbarn. Flest meldingar frå foreldra*. Lokalisert på <http://www.ssb.no/vis/emner/03/03/barneverng/main.html>
- Statistisk sentralbyrå (2012). *Andelen barn i barnehage flater ut*. Lokalisert på:  
<http://www.ssb.no/barnehager/>
- Statistisk sentralbyrå (2013). *Folkemengd etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgarskap, 1.januar 2013*. Lokalisert 07.03.2013 på  
<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde>
- St.meld. nr. 16. (2006-2007). *...og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartement
- Straffeloven, LOV-1902-05-22-10. (2010). Lokalisert 09.03.2013 på <http://www.lovdata.no/all/nl-19020522-010.html>
- Strauss, A og J. Corbin (1998). *Basic of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Technique*. London: Sage Publications.
- Sætre, M., Holter, H., & Jebsen, E. (1986). *Tvang til seksualitet. En undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Cappelen.

- Sætre, M. (1997). Samfunnsproblemet som forsvant. En kritikk av tendensen til å minimalisere omfanget av seksuelle overgrep mot barn. *Ut av det tause rommet., Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 34, Supplement nr. 1, 53–61.
- Søftestad, S. (2006). *"Det som ikke finns"- når seksuelle overgrep mot barn blir kjent.* Masteroppgave ved Høgskolen i Bodø.
- Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep. Veier ut av fortielsen.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Søftestad, S. (2009). *Seksuelle overgrep. Fra privat avmakt til tverretattlig handlekraft.* (2.opplag) Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.* (3.utgave). Bergen: Fagbokforlaget
- Øverlien, C., & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle.* Rapport nr. 3/2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner.* (3.utgave). Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.



## **Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet**

### ***Seksuelle overgrep mot barn***

#### **Presentasjon, bakgrunn og hensikt**

Mitt navn er Toril Sjøberg, 24 år og er student ved NTNU. Jeg er nå i ferd med å skrive en avsluttende masteroppgave i spesialpedagogikk. Oppgaven skal handle om barn som utsettes for seksuelle overgrep, med et perspektiv som er rettet mot barnehagen. Jeg er interessert i å se på hvordan barnehagen kan arbeide for at barns signaler på at de kan være utsatt for overgrep blir oppfattet og tatt på alvor av personalet, samt at barn kan tørre å fortelle sin historie. For å få et helhetlig bilde av temaet ønsker jeg også å innhente kunnskap og informasjon fra ulike profesjoner som arbeider med barn som utsettes for seksuelle overgrep.

#### **Ønskelige informanter**

For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju følgende informanter, styrer i barnehage, pedagogisk leder i barnehage, barnevernspedagog, sosionom og politi, samt en myndig person som selv ble utsatt for seksuelle overgrep som barn. Det er ønskelig at alle har erfaring med temaet og er villig til å la seg intervju i et semistrukturert og personlig intervju. Dersom det er ønskelig kan intervjuguide bli tilsendt på forhånd. Som forsker har jeg et ønske om å kunne benytte båndopptaker under intervjuet, men dersom dette ikke er ønskelig hos informanten vil jeg etterkomme dette.

#### **Problemstilling**

Spørsmålene vil i hovedsak dreie seg omkring temaet seksuelle overgrep mot barn, hvordan profesjonen og instansen arbeider med dette, samtaler med barn og samarbeid med andre profesjoner. Spørsmålene er på bakgrunn av problemstillingen:

*Hvordan kan barnehagens ledelse og personale arbeide for at barn som utsettes for seksuelle overgrep tør å fortelle om sine opplevelser?*

#### **Frivillig deltakelse og personvern**

Prosjektet avsluttes 15.mai og all informasjon vil bli anonymisert. Etter transkribering av intervju vil eventuelle lydfiler bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Det er frivillig å delta og informanten kan trekke seg så lenge studien pågår uten å måtte oppgi noen nærmere begrunnelse. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Studien er meldt inn og søknad er sendt til Regionale Komiteer for Medisinsk og Helsefaglig Forskningsetikk (REK).

Håper du synes dette virker interessant og at du kan tenke deg å stille som informant. Ta gjerne kontakt dersom det skulle være noe du eller dere lurer på. Enten på telefon: 90979233, eller e-post: tsoberg@hotmail.no. Du kan også kontakte min veileder Sonja Kibsgaard, ved DMMH, på e-post: SonjaKibsgaard@dmmh.no.

Mvh

Toril Sjøberg

Tlf: 90979233

Mail: tsoberg@hotmail.no

## **Samtykke til deltakelse i studien**

Jeg er villig til å delta i studien

---

Signert av prosjektdeltaker, dato

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

---

(Signert, rolle i studien, dato)



## Intervjuguide 1

### - barnehagelærer, barnevernspedagog, sosionom og politi

- Innledende om studien.

#### 1) Informantens Bakgrunn:

- a. Hvilken utdanning?
- b. Jobberfaring?
- c. Evt. relevante kurs?

#### 2) Tematikken seksuelle overgrep mot barn:

- a. Hva er dine erfaringer omkring temaet barn som utsettes for seksuelle overgrep?
- b. Hvilke rammefaktorer spiller inn i deres arbeid med denne tematikken?  
(Evt. Lovverk, rammeplan etc?)
- c. Hva kan din profesjon bidra med direkte i forhold til barnet som utsettes for seksuelle overgrep?
- d. Hvordan vil du vurdere din profesjons ansvar og rolle i et slikt tilfelle? Instansens ansvar?
- e. I hvilken grad opplever du at kompetansen om emnet er tilstrekkelig, både personlig og i arbeidsfeltet?
- f. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2009) viser til at bare fire prosent av alle bekymringsmeldinger som går til barnevernet kommer fra barnehagen. Hva tror du kan være grunnen til at det er så få antall bekymringsmeldinger som kommer fra barnehagen?

#### 3) Signaler og prosedyrer:

- a. Har du selv erfart å ha mistanke om at barn kan være utsatt for seksuelle overgrep? Kan du eventuelt si noe om hva denne mistanken startet med?
- b. Hvordan arbeider dere med å avdekke tilfeller av seksuelle overgrep?
- c. Hvilke signaler kan tyde på at barn utsettes for seksuelle overgrep?
- d. Hvordan går dere frem når det er mistanke om seksuelle overgrep? Prosedyrer?
- e. Har dere noen prosedyrer som gjelder mer generelt for hvordan dere jobber i slike tilfeller?
- f. Ved mistanke om at et barn utsettes for seksuelle overgrep, hvordan går du frem for å få mer kunnskap om barnets situasjon?

#### 4) Samarbeid med andre profesjoner:

- a. Hvilke profesjoner og instanser samarbeider dere med når det handler om barn som utsettes for seksuelle overgrep?
- b. Hvordan oppleves dette samarbeidet?
- c. Hva tror du profesjonene kan lære av hverandre i forhold til dette temaet?
- d. Hvilken verdi vil et samarbeid mellom profesjoner kunne i arbeidet med å få barn til å tørre å fortelle om egne opplevelser?

#### 5) Samtaler med barn:

- a. Hvordan imøtekomme og ivareta barnet på best mulig måte?
- b. Hvordan kan dere arbeide for å få barn til å berette om hva de utsettes for?
- c. Hva bør en tenke på som voksen rundt barn? Holdninger, væremåte, etc..
- d. Hvilke utfordringer kan du i din profesjon og instans møte i slike situasjoner?
- e. Studier de siste 20 årene har vist at barn ofte ikke forteller om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår, hva tror du dette kommer av?

#### 6) Kompetanseheving:

- a. Hvordan arbeider dere for kompetanseheving tematikken seksuelle overgrep??

#### 7) Avslutning

Har informanten noe den vil tilføye?

## Intervjuguide 2

### - informanten med overgrepserfaring

- Innledende om studien.

#### 1) Informantens Bakgrunn

- a. Hvor gammel var du når de seksuelle overgrepene startet?
- b. Gikk du i barnehage eller skole?

#### 2) Barnehage/skole og omgivelser

- a. Hvordan var din opplevelse av å gå i barnehagen/skolen?
- b. Barn som utsettes for seksuelle overgrep viser dette på forskjellige måter. Kan du huske at du endret atferd eller gav noen signaler på at du ble utsatt for seksuelle overgrep? Kan du eventuelt fortelle hvilke signaler du viste.
- c. Ble disse signalene oppfattet av omgivelsene rundt deg? Hvordan evt. Hvorfor tror du de ikke ble det?
- d. Fortalte du det til noen verbalt?
- e. Hva ble gjort for å hjelpe deg? Hva burde vært gjort?

#### 3) Kompetanse og samarbeid

- a. Hvilke signaler kan tyde på at barn utsettes for seksuelle overgrep?
- b. I hvilken grad opplever du at kompetansen om emnet er tilstrekkelig i barnehage og skole?
- c. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2009) viser til at bare fire prosent av alle bekymringsmeldinger som går til barnevernet kommer fra barnehagen. Hva tror du kan være grunnen til at det er så få antall bekymringsmeldinger som kommer fra barnehagen?
- d. Hvilke endringer tror du må til i barnehagen for å øke fokus og kompetansen på seksuelle overgrep mot barn?
- e. På hvilken måte kan samarbeid mellom profesjoner ha betydning for arbeidet med å få barn som utsettes for seksuelle overgrep til å tørre å fortelle om dette?

#### 4) Samtaler med barn:

- a. Hvordan kan personer rundt barnet imøtekomme og ivareta barnet på best mulig måte?
- b. Hvordan kan man arbeide for å få barn til å berette om hva de utsettes for?
- c. Hva bør en tenke på som voksen rundt barn? Holdninger, væremåte, etc.
- d. Studier de siste 20 årene har vist at barn ofte ikke forteller om at de utsettes for seksuelle overgrep mens overgrepene pågår, hva tror du dette kommer av?

Har informanten noe den vil tilføye?